№ 183 ՇԱԲԱԹ, 21 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 21 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 183

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ: Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել ճանւ հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով):

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:

ԱՆՏԱՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Սրանով յայտարարվում է ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, որ

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

բարւոք է համարել խօլերայի պատճառով

Ս. ՄԻՒՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ, որ նշանակված էր սեպտեմբերի 12-ին, ՅԵՏԱՁԳԵԼ ԱՆՈՐՈՇ ԺԱՄԱՆԱԿՈՎ:

Նախանդամ Կոնսիստորիայի՝ Եփրեմ վարդապետ

(ա. օ.) առ. 962. 3-1

Գայիանեան Օրիորդաց Դպրոցում ազատ տեղեր կան բոլոր դասարաններում, բացի երրորդ պատրաստականից: Այս տարի բացվում է հինգերորդ հիմնական դասարանը (ուսմ. VIII տարի):

Վերաքննութիւնները տեղի կունենան օգոստոսի 25-ին և 26-ին, իսկ նոր ընդունվողների քննութիւնները՝ 27-ին, 28-ին և 30-ին (ուրբաթ, շաբաթ և երկուշաբթի):

Հոգաբարձութիւն

(շ.ե.հ.) առ. 957. 3—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՈԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ):
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում:
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Գօլովինսկի պր., 21, Արտիստ. ընկ. շինութ.
Տելեֆօն № 355.
ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ

(հ.շ.) (ա.) 310. 50—43

ԲԵՐՔԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ԱՌԹՈՎ

«Մշակի» մէջ հրատարակված, այլ և ուրիշ աղբիւրներից մեր ձեռքը հասած տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ ներկայ տարվայ բերքը ընդհանուր առմամբ միջակ է և որ մեր երկրի գիւղական ազգաբնակութիւնը դեռ անկարող կը լինի իր տնտեսութեան պակասները լրացնել և պարտքերը զգալի կերպով թեթևացնել:

Կան տեղեր, որոնք շատ լաւ հունձ են վերցրել, օրինակ Շիրակը, և, անշուշտ, այդպիսի շրջանների գիւղացիները պէտք է օգտվեն բարենպաստ հանգամանքներից և աշխատեն զարկ տալ կուլտուրական բարւոքումներ մտցնելուն, դպրոցներ հիմնելուն, շտեմարաններ հաստատելուն, կրեդիտային հիմնարկութիւններ բանալուն և այլն:

Նշաստաւոր են այս տարի մանաւանդ Քութայիսի նահանգի գիւղատնտեսական պայմանները, որտեղ արմտիները զարգացել են ճոխ և տուել առատ բերք:

Մեր բարձր լեռնային շրջաններից Գեղարքունիքը, Ծաղկաձորը, Աբարանը, Աքարանը, Սիւնիքը մի որոշ աստիճան փչացել են զանազան ազդեցութիւններից, մի տեղ ամառվայ երաշտից, միւս տեղ սառն քամիներից և կարկտից, իսկ շատ տեղ մկների արշաւանքից և ուրիշ պատահարներից:

Մեր երկրի գիւղացին, որ հին ժամանակներում նայում էր ամէն մի ձախորդ հանգամանքի վրա իբրև նրա համար նշանակված մի անխուսափելի պատժի վրա, այժմ ջանքեր է գործ դնում թօթափելու իրանից այդ մեռցնող և թմրեցնող տրամադրութիւնը: Գիւղացին սկսում է աւելի գիտակցօրէն վերաբերվել շրջապատող ազդեցութիւններին և փորձեր է անում մաքառել աննպաստ ազդեցութիւնների դէմ:

Ճիշտ է, նրա ցոյց տուած ջանքերը դեռ թոյլ են և նրա արած փորձերը դեռ խիստ սահմանափակ են, այնուամենայնիւ նրանք այն անհրաժեշտ նախնական շարժումներն են, որոնք պէտք է առաջիկայում ուժեղանան և ընդարձակվեն լուրջ գործնական արդիւնքներ առաջացնելու համար:

Երբ տնտեսական բարւոքումներ չեն արված և կատարելագործութիւններ չեն մտցված գիւղատնտեսական արհեստի մէջ, այն ժամանակ գիւղացին բացառապէս կախված է բնութեան քմահաճոյքներից և նա թշուառագոյն մի վիճակի է դատապարտված, եթէ եղանակները եղան աննպաստ կամ առաջ եկան զանազան հիւանդութիւններ:

Բարձր կուլտուրայի և գիտութեան առաւելութիւնը հէնց նրանումն է, որ նախօրօք միջոցներ ձեռք առնված լինեն թուլացնելու եղանակների քմահաճոյքի բացասական ազդեցութիւնները և հնարաւորութիւն տան ապահովելու գոնէ մի որոշ մինիմում, նուազագոյն չափով մի եկամուտ տընտեսութիւնից:

Փոքր ի շատէ մխիթարական բերք տուող տարիներից պէտք է օգտվել թէ աւելի վատ տարիների բացասական կողմերը մեղմացնելու և թէ առհասարակ նախազգուշական և նախապատրաստական միջոցներ ներմուծելու կեանքի մէջ, ուրեմն ժողովրդական աշխատանքը մատնված չը լինի կորուստի և երկրագործի բարեկեցութիւնը խախտված հիմովին:

Մի երկրի դժբաղդութիւնը այն պատահական աղէտները չեն, որ երբեմն նայպէս պայթում են ժողովրդի գլխին, այլ նրա կուլտուրական ապիկարութիւնը և նրա տգիտութիւնը, որոնք կաշկանդում են ամէն մի զարգացում և կատարելագործութիւն և ուրեմն [illegible] վերակազդուրման և առաջադիմութեան:

Պէտք է ուժեղ լինել բնութեան հարուածները յետ մղելու և բնութեան ույժերը բեղմնաւոր կերպով շահագործելու համար:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկվա, 19 օգոստոսի

Բրէստօկի երկաթուղագծով Մոսկվա ժամանեց մինիստրների խորհրդի նախագահ Ստոլիպինը, որին դիմաւորեցին կայարանում տեղական իշխանութեան և քաղաքի ներկայացուցիչները: Ստոլիպինը այցելութիւն տուեց Մեծ Իշխանուհի Ելիզավէտա Ֆէօդորովնային, միտրոպոլիտին և զօրքերի հրամանատարին: Այդտեղից ժամը 5-ին նահանգապետի հողաշինարարական գլխաւոր կառավարչի ուղեկցութեամբ ուղևորվեց Բրօննիցկի գաւառը դիտելու գիւղացիական դաստակերտները և հողամասերը: Բրկօվ գիւղում գիւղացիները խնդրեցին իրանց հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքները արկանել առ ոտս Կայսրի: Աջողութիւն մաղթելով գիւղացիներին, Ստոլիպինը վերադարձաւ Մոսկվա և այնտեղից էլ երեկոյեան գնացքով հօֆմէյստեր Կրիվօշէինի հետ շարունակեց իր ուղևորութիւնը: (Հ. Գ.)

—

Ցետինիէ, 19 օգոստոսի

Ծաշկերոյթի ժամանակ Նիկօլայ Թագաւորը խմեց այն պետութիւնների միապետների և կառավարիչների կենացը, որոնց ներկայացուցիչները ներկայ են եղել հանդէսներին, և շնորհակալութիւն յայտնեց Չերնօգորիան թագաւորութիւն յայտարարվելու առիթով արված շնորհաւորանքների համար: Օգոստոսի 18-ին Անտիվարի ժամանեց յունական էսկադրան, բաղկացած երկու հակա-ականանաւերից, բերելով յունական գահաժառանգին: 12 ժամին և 50 րօպէին Անտիվարիում գահաժառանգին դիմաւորեց չերնօգորիական գահաժառանգ Դանիէլը, որից յետոյ աւտոմօբիլով յունական գահաժառանգը գնաց պալատ, ուր նրան դիմաւորեց Նիկօլայ Թագաւորը արքայորդիների և սերբիական արքայորդու հետ: Երեկոյեան ի պատիւ յունական գահաժառանգի ճաշ կը տրվի: (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 19 օգոստոսի

«Կորրեսպօնդենց-Բիւրօն» հրապարակել է հետևեալ տեղեկութիւնը. «Սան-Ջուլիանոյի Իշլ գնալը և Զալցբուրգում Էրէնտալի հետ ունեցած տեսակցութիւնը ծառայում են որպէս նոր ապացոյցներ՝ Իտալիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի միջև տիրող բարեկամական և վստահութեամբ լի յարաբերութիւնների:

«Տեսակցութիւնը երկու մինիստրներին էլ հնարաւորութիւն տուեց՝ ընդհանրապէս Եւրոպայի և [illegible] պէս Մերձաւոր Արևելքի ներկայ դրութեան մասին կարծիքներ փոխանակելու: Դրանից պարզվեց, որ երկու պետութիւնների կաբինէտները հետևում են միևնոյն նպատակի, այն է՝ պահպանել խաղաղութիւնը և status quo-ն: Երկու մինիստրներն էլ լիայոյս են, որ Թիւրքիայի նոր ռէժիմը կը նպաստէ նրա ուժեղանալուն»: (Հ. Գ.)

—

Իշլ, 19 օգոստոսի

Կոմս Էրէնտալը, Սան-Ջուլիանօն, աւստրօ-ունգարական և իտալական դեսպանները, երկու մինիստրութիւնների գրասենեակների կառավարիչները, արտաքին գործերի մինիստրութիւնները հրաւիրված են բարձրագոյն ճաշի: Սան-Ջուլիանօն յանձնեց կայսրին Թագաւորի ձեռագիր նամակը: Ֆրանց Յովսէփը պատասխանեց շնորհակալական հեռագրով, որի մէջ հաւատացնում է, որ ամբողջապէս բաժանում է Թագաւորի արտայայտած բարեկամական զգացմունքները: (Հ. Գ.)

—

Պէկին, 19 օգոստոսի

Եկել է մանջուրական փոխարքայ Սիլիանը զեկուցանելու ծայրագաւառի գործերի մասին, որոնք կապ ունեն տեղական ծախքերը ծածկելու ֆինանսական դժուարութիւնների հետ:

Սիլիանին փոխելու մասին տարածված լուրերը անժամանակ են, թէև մայրաքաղաք են եկել Նանկինեան և վուչանեան փոխարքաները: Փոփոխութիւններ են սպասվում բարձրագոյն վարչութեան մէջ: (Հ. Գ.)

—

Բիլբաօ, 19 օգոստոսի

Գործադուլը սկսում է տարածվել նաև միւս բանւորական շրջաններում: Ոստիկանութիւնը և ժանդարմերիան կատարել են բազմաթիւ ձերբակալութիւններ: Քաղաքի ստորին մասը բռնված են զօրքերով: (Հ. Գ.)

—

Բիլբաօ, 19 օգոստոսի

Անկարգութիւնները շարունակվում են: Երեկոյեան եկած շոգենաւերին առաջարկված է հեռանալ: Իշխանութիւնները վճռեցին յայտարարել պաշարողական դրութիւն: (Հ. Գ.)

—

Տաշկենտ, 19 օգոստոսի

Սրտի կաթուածից վախճանվել է Խիվայի խանը: (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 19 օգոստոսի

Կասպից ծովի վրա նաւագնացութեան կանոնաւոր ընթացքը պահպանելու նպատակով Կովկասի Փոխարքային տրված է առանձին լիազօրութիւն կէս տարի ևս պահպանելու Կասպից ծովի առևտրական նաւերի մէջ տիրապետող հասարակական կարգերը: (Հ. Գ.)

—

Ռիգա, 19 օգոստոսի

Գիշերային խուզարկութիւնների ժամանակ [illegible] ռեր, ներկեր, յեղափոխական բրօշիւրներ և Ռիգայի սօց.-դեմօկրատների կնիքը: Երկու հոգի ձերբակալված են. մէկը փախչել փորձելու ժամանակ վիրաւորված է: (Հ. Գ.)

—

Օրեօլ, 19 օգոստոսի

Բօլխովում օգոստոսի 27-ից մինչև սեպտեմբերի 1-ը կը բացվի գիւղատնտեսական և տնայնագործական արդիւնաբերութեան ցուցահանդէս: (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պօլիս, 19 օգոստոսի

Արդարադատութեան մինիստրը մի շրջաբերականով ուղղված բոլոր վալիներին, բողոքում է տիեզերական պատրիարքի գործողութեան դէմ և ցոյց է տալիս, որ ազգաբնակութեան մի մասը հնազանդվելով կառավարութեան հրամանին՝ չը մասնակցեց յունական ազգ. ժողովի ընտրութիւններին, սակայն Կ. Պօլսում և ուրիշ տեղերում հելլէնահպատակ ագիտատօրների ազդեցութեամբ կայացան ապօրինի ընտրութիւններ: Մինիստրը յայտարարում է, որ այն պաշտօնեաները և մասնաւոր անձնաւորութիւնները, որոնք մասնակցութիւն կունենան ազգային ժողովում՝ անմիջապէս կը ձերբակալվեն և կենթարկվեն դատի: Յունական դեսպանը օգոստոսի 18-ին տեսակցութիւն է ունեցել Ռիֆադ փաշայի հետ, որից պահանջել է վերջացնել բոյկոտի պատճառած վնասների համար, և բողոք է յայտնել Սալօնիկից յոյներին դուրս վռնտելու դէմ: Ռիֆադ փաշան մերժել է պահանջը և բողոքել է իր հերթին Վենեզիլօսի և միւս կրետացիների պատգամաւոր ընտրվելու առիթով: (Հ. Գ.)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻՆԻԱՏԻՒՐՆԵՐ

I

ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Ծանր, հոգեմաշ երազ յիշեցի:

Սարսափելի էր:

Մի օր քնիս մէջ խեղդում էին ինձ...

Ո՞վ էր, չը գիտեմ:

Մարդ էր թէ՞ հրէշ:

Պարզ չէր երևում:

Մի հսկայ զանգուած, անդէմք, անկերպարան, ընկած երեսիս, ճնշում էր, խեղդում...

Ես փորձում էի հրել ինձանից: Նա շատ ծանր էր, լեռան պէս անշարժ:

Ու չէր աջողվում:

Ուզեցի խօսել, խնդրել, աղերսել այդ անըմբռնելի հզօր վիշապին՝ հանգիստ թողնի ինձ, ազատութիւն տայ...

Համր էի դարձել, լեզուս չէր շարժվում, իսկ ձայնս վախից խզվել էր իսպառ:

Պայքարում դադրած՝ ուզեցի քնել անխռով քնով ու հանգստանալ:

Մի վայրկեան, գոնէ, պահանջ զգացի ազատ շունչ քաշել:

Բայց նա անգութ էր, ինձ չէր հասկանում, դադրել չէր գիտէր...

Ճնշում էր, խեղդում...

Չը կար ոչ մի մարդ, մի խօսուն հոգի, ոչ մի շունչ անգամ, որ տեսնէր, զգար ու ձեռք մեկնէր ինձ, առանց աղերսի, յուսադրութեան խօսքեր շշնջար:

Ես մենակ էի իմ պառկած տեղում, անզօր, մեն-մենակ:

Իսկ շուրջս անկեանք, լուռ ու ամայի անապատի պէս, ուր անկերպարան զանգուածն էր իշխում,—հսկայ սև զանգուած՝ հրէշի նման:

Ու կուում էի, չանգռում, հրում ինձանից...

Մինչ նա ընկած էր անշարժ, անսասան պարսպի պէս և իր ծանրութեամբ ճնշում ինձ, խեղդում:

Այլ ևս ույժ չը կար:

Շունչս կտրվում էր, հևում էի ես

Վերջին փորձն արի:

Լքված, յուսահատ՝ ճչացի յանկարծ:

Սարսափից ձայնս բացվեց ու թնդաց ազատ օդի մէջ և այնքան ուժգին, այնքան լալագին, որ անկարեկից հրէշն անգամ խղճաց, իր կապանքները վերցրեց, չքացաւ...

Վեր թռայ տեղիցս:

Մօտս մարդ չը կար. ես մենակ էի, լքված, անընկեր, գերեզմանական խաւարը շուրջս:

Չը կար զանգուածն էլ...

Նա լոկ երազ էր՝ բայց այն օրից յետ իմ ամբողջ կեանքում այդ մղձաւանջը ուղեկցում է ինձ, գիշեր թէ ցերեկ հետևում է միշտ, չէ թողնում հանգիստ:

Ծնունդ առնելով իրական կեանքում՝ նա վերապրում է և երազներում:

Չէ՞ երազն էլ օղակն է կեանքի:

Շուրջս մխոր է, կեանքը՝ մարդաշատ:

Մինչ ես մեն-մենակ՝ խուլ անապատի արմաւենու պէս՝ տանջանքներիս մէջ խեղդվում եմ, ճչում...

Ու ճիչս անզօր անցնում է ունայն,

Ոչ ոք չէ լսում,

Ոչ ոք չէ զգում:

II

ՄԵՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մութ գիշեր էր:

Մեն-մենակ, կանգնած էի գերեզմանատանը:

Բորբոքված երևակայութեանս առաջ յառնում էին անում յաւիտենական հանգստարանին պահ տրված բիւրաւոր ննջեցեալները և, սպիտակ սաւանների մէջ փաթթված, ահարկու տեսիլներով, այս ու այն կողմից դուրս սողում շիրիմների տակից:

Մենակ էի, անընկեր:

Շուրջս շարէ-շար ընկած էին սառը շիրիմներ՝ իրանց անշունչ ուրուականներով:

Գերեզմանատանը՝ կէս գիշերին:

Մահվան սարսուռը տիրել էր ինձ: Ես դողում էի ամբողջ մարմնով: Սիրտս, ծուղակի մէջ թպրտացող ճնճղուկի նման, տրոփում, բաբախում էր արագ զարկելով, կուրծքս ուռչում էր, ուռչում ու հևում:

Շուարված, այս ու այն կողմ էի նայում:

Թւում էր ինձ, որ այդ մեռելները սկսում են շարժվել տեղներից ու ինձ մօտենալ:

Ու ահա պարզում են իրանց ոսկրացած բազուկները՝ անդունդը քարշ տալու:

Եւ իմ առջև բացվում է անսահման, ահաւոր անդունդը...

Ուզում էի փակել աչքս, փախչել ուրուականների այդ աշխարհից:

Սարսափից աչքս չէր գոցվում և դողացող ոտներս չէին հնազանդվում ինձ:

Այդպէս մնացել էի կանգնած այդ կախարդական, մահաշունչ կէտի վրա:

Մենակ էի ու անզօր:

Անտեսանելի մշուշը ճեղքելով ներքին սարսափից լայնացած իմ բիբերը սևեռվում էին դէպի հեռուն...

Այնտեղ, բազմաթիւ ստուերներով, իրար ետևից անց ու դարձ էին անում զոյգերը, և բիւրաւոր ձայների ժխորի մէջ ծփում էր ու եռում կեանքը:

Ես չէի տեսնում:

Բայց զգում էի երբեմն, թէ ինչպէս նրա կոհակները կատաղի մռնչիւնով զարնվում էին գերեզմանատան պարիսպներին:

Ու ինչ-որ մի թովիչ, վաղեմի ծանօթ ձայն խուլ մրմունջով հասնում էր ականջիս.

— Հեռացիր տեսիլների աշխարհից. վազիր իմ գիրկը:

Փորձում էի շարժվել տեղէցս. բայց յանկարծ իջնում էր թափը կոհակների, իսկ նրա հետ միասին լռվում էր և ինձ կանչող մրմունջը:

Ու ես մնում էի մեն-մենակ՝ խաւարի ահաւոր լռութեան մէջ, անվճռական ու սարսափահար՝ գերեզմանական տեսիլների առաջ,

Մինչև որ խաւարը լուսածագի առաջ հալվեց-չքացաւ, տանելով իր հետ տեսիլները,

Մինչև որ արևի առաջին շողերը ոսկեզօծեցին, սառն ու անսասան շիրիմների միջով, սպիտակ ժապաւէնի նման, ընկած այն շաւիղը, որ ուրուականների աշխարհից տանում է դէպի կեանքը:

Լ. Դանիէլեան

Կ. Պոլիս, 19 օգոստոսի

Այն տեղերում, որտեղ յայտարարված է պաշարողական դրութիւն, զինուորական իշխանութիւնը իրաւունք է ստանում խուզարկելու և ձերբակալելու կասկածելի անձնաւորութիւններին և դադարեցնելու պարբերական հրատարակութիւնները։ (Հ. Գ.)

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—

Կ. Պոլիս, 10 օգոստոս

Հրապարակի վրայ նոր ու տաք հարցեր չկան. պարլամէնտը արձակուրդի մէջ, մեր ընդհ. ժողովն ալ դադար ունի. և լաւ կընէ. գոնէ այդ կերպով փծուն հարցեր չեն գար վրդովելու միտքերը՝ գրգռուելու միշտ դիւրապատրաստ։

Հողային հարցը իր նախկին ձևին մէջ կը շարունակուի. գիւղացին կը բողոքէ, կողոքէ որ իր տունը, իր սեփական այգին, պարտէզներն ու արտերը ձեռքէն կը խլուին. կը բողոքեն տեղական բէգերը, որ եթէ քայքայուին հին կամայական դրութիւնները, իրենք մուրացկան պիտի ըլլան։ «Ենի Գազէթա» կը գրէ, թէ 60,000 ոսկիով կառավարութիւնը պիտի յաջողի հողային հարցերը լուծել արմատական կերպով։

Ինքնին յայտնի է, որ այդ հարցը իր մէջ ունի շատ կնճռաբանութիւններ. գուցէ տարիներ պէտք ըլլան, մինչև որ դժուարութիւնները հարթուին։ Ինչ որ մեզի ցաւ կը պատճառէ գլխաւորաբար, սա է, թէ մինչ կառավարութիւնը խուժ գաղթականները Մակեդոնիոյ մէջ տեղաւորելու համար կը տրամադրէ $1^1/_2$ միլիոն ոսկի, կը խոստանայ 60,000 ոսկիով լուծել հողային հարցը Անատոլուի նահանգներուն մէջ։ Շատ միամիտ ըլլալ պէտք է՝ հաւատալու թէ հնարաւոր պիտի ըլլայ այդ ձևով լուրջ արդիւնք ձեռք բերել։ Ատոր հետ կուգան օրէ օր նոր յափշտակութիւններ հողատիրութեան մասին։

Բանիմաց թիւրքեր մեզի կը հաւաստեն, թէ կառավարութիւնը լրջօրէն կը ցանկայ բան մը ընել, թէ ինքը աւելի բարեացակամ է դէպի հայերը, միայն թէ կը վարանի ընել ան, ինչ որ ըրաւ Ալբանիոյ մէջ, որովհետև տեղական հանգամանքները բոլորովին տարբեր են կայսրութեան այդ երկու աշխարհամասերուն մէջ։

Ալբանիոյ մէջ զինուորական ուժ ներքև դրուեցաւ ամեն ըմբոստութիւն. մինչ Անատոլուի քիւրդերուն համար թեթև փոփոխութիւն մը տեղի պիտի ունենայ համիդեան ծրագրին մէջ։ Այսինքն թէ համիդեան զօրախումբերը պիտի փոխուին թեթևազէն գունդերու, ունենալով, առաջուան պէս, իրենց Մարթինի հրազէնները իրենց ուսին վրայ, մէջքերնին շարուած անոնց գնդակները. պիտի ուտեն առանց աշխատանքի, պիտի յափշտակեն առանց պատիժի։ Մինչ իրաւցի պիտի ըլլար ըսել, որ այդ մարդիկը, զէնքերէ կապտուած, աշխատանքի ներքև դրուելու էին։

Այնուամենայնիւ կը կրկնեն, թէ կառավարութիւնը չի դրդուիր նեղմիտ քաղաքականութենէ դէպի քրիստոնեայ հայ բնակչութիւնը։ Ո՞վ գիտէ, թերևս ժամանակի հետ ապացոյցներ տրուին։

Յոյն պատրիարքարանը ալ շատ չի խօսեցներ իր ձեռնարկներու մասին։ Յոյն թերթ մը գրած է, թէ պետութիւններէ եկած դիտողութեանց առջև՝ մեր կառավարութիւնը յանձն առած է թոյլ տալ, որ պատրիարքը ազգային ժողով գումարէ։ Թիւրք թերթերը կը հերքեն այդ լուրը, միանգամայն պնդելով թէ յոյն պատրիարքարանը, որ միշտ պնդած է իր ունեցած առանձնաշնորհումներու վրայ, չունեցած առանձնաշնորհումի մասին՝ իրաւունք չունի պահանջումներ ընել։

Աթէնքի դեսպանը, կրկնելով իր դիմումները արտաքին գործերու մինիստրի մօտ, պայքարի մասին դիտողութիւններ կընէ և կը խնդրէ, որ վերջ մը դրուի։ Մեր մինիստրը, ընդունելով հանդերձ դեսպանին դիտողութեանց օրինաւորութիւնը, կառարկէ, որ Աթէնքի կառավարութիւնն ալ, իր կողմէ, դիւրացնէ պայքարի վերջնական դադարումը։ Այդ տեսակցութեանց մէջ երևցածը սա է, թէ պայքարը պիտի շարունակուի կամայականօրէն. և մեր համալները, նաւավարները, գոնէ ժամանակ մը, պիտի մնան իրենց իշխանական դերին մէջ։

Իսկ մեր հրապարակի նոր հարցերն են դպրոցական անհամութիւններ։ Յուլիս և օգոստոս ամիսներու տևողութիւնը այն միակ սեզոնն է, ուր դպրոցական խնամակալութիւն և հոգաբարձութիւն կը զգացնեն իրենց գոյութեան իրաւունքը՝ ուսուցիչներ ճամբու դնելով, նոր ուսուցիչներ պաշտօնի կոչելով։

Հին խաղեր հին ձևով։ Մեր դպրոցական վարչութիւնները միշտ գանգատ կընեն, թէ «լաւ ուսուցիչներ կը պակսին», և միաժամանակ իրենց ձեռքին ու հովանիին ներքև գուրգուրանքով կը պահեն անկոչ, անընդունակ արարածներ։ Լևոն Սեղբոսեանը, ամիսէ մը ի վեր, Պոլիս կը գտնուի, իր հայրենի քաղաքը, և դեռ ցայսօր ոչ մէկ դպրոցական հոգաբարձութեան կողմէ իրեն առաջարկութիւն եղաւ։ Դաւիթ Բալանթար առաջարկութիւն ըրած է ուսումն. խորհուրդի, որ իրեն յանձնուի Պոլսի դպրոցներուն ընդհանուր տեսչի պաշտօնը, և դեռ ոչ մէկ կարգադրութիւն։ Կասկած կայ, որ առանց ուշադրութիւն դարձնելու Դ. Բալանթարի, գուցէ վաղը միւս օր այդ պաշտօնի կոչուի անընդունակ մը։ Այս կարգի տնօրէնութիւններ շատ կը պատահին։ Եւ վաղը միւս օր, երբ մեկնած է Սեղբոսեան, մեկնած է Դ. Բալանթար, մեր հոգաբարձուները պիտի սկսին իրենց երգը. «լաւ ուսուցիչներ չունինք»։

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԾԵՐ, ՆԵՐԿԵՐ

LVII

— Աղա ջան, մի կօշէկ տմա։ Ղարիբ ենք։

Դրանք կլասիքական խօսքեր են և ամբողջ մի ազգի հոգեբանութիւնն են պարունակում։

«Աղա ջան, մի կօշէկ տմա» ասողը շատ անգամ մի պտուկ ոսկի ունի թաղած գետնի տակը կամ իր ցնցոտի շալվարի մէջ կարված ծիրանագոյն կաճր-կաճր թղթադրամներ։

Խաբեբայութիւնը ծնում է մի այլ խաբեբայութիւն։

Եւ առաջ է գալիս հայկական անհեւլի ստեղծագործութիւնը՝ խաչագողութիւնը։

Յիշում եմ մի դէպք. ժամի դռանը մի կոյր աղքատ է լինում։

Դա տարիների ընթացքում դրամ էր հաւաքում և կարում իր ցնցոտիների մէջ, որ յետոյ գնայ Խարկով և աչքերը բուժի։

Աղքատը եղել էր մի ժամանակ հարուստ։

Տեղական քահանան և տիրացուն հոտոտում են և իմանում, որ շան «գլուխ» է թաղված կոյրի շալվարի մէջ։

Եւ մի գեղեցիկ օր սրտացաւները համոզում են կոյրին տալ մանրուք փողերը և դրա տեղ խոշոր թղթադրամներ կարել շալվարի մէջ։

Կոյրը համաձայնվում է և կարում են «թղթադրամները», բայց ինչ «թղթադրամներ», պօստի թղթեր...

Այնուհետև կոյրը շարունակ անիծում էր իր բարեկամներին։

Գիտեմ մի այլ դէպք, երբ մի քահանայ թղթի խաղամոլ էր։

Ունէր նա և մի օգնական տիրացու։

Եւ այդ տիրացուն օգնում էր, երբ քահանան գնում էր գաւառը հունձի։

Զատկի և Ջրօրհնեաց տօներին գնում էին գիւղերը խոստովանեցնելու և հաղորդելու իրանց հօտը։

Ապաշխարութեան օրեր էին։

Եւ ապաշխարեցնում էին իրանց հօտը։

Քահանան յայտնի ТРИНКАЧЪ էր։

Քահանան պրակտիկ էր, իսկ տիրացուն թէօրետիկ։

Քահանան լրջօրէն խաղում էր, իսկ տիրացուն կանգնած հանդիսատես էր լինում։

Նա դիտում էր և երբեմն մրմռում, երգում։

Երբ քահանայի հակառակորդի մօտ գալիս էին «զինուորներ», տիրացուն երգում էր ընչխատակիլ՝ «Զինուորիս երգերը» յայտնի երգը։

Երբ «թագաւորներն» երգում էր «Թագաւոր փառաց» շարականը։

Իսկ երբ «աղջիկներ» էին գալիս, այն ժամանակ «Հայոց աղջիկներ, ձեր ջանին մատաղ»։

Եւ խեղճ քահանայի հօտի դրամները գընում էին նրա ջանին մատաղ։

Այդ քահանան հարստացաւ և շինեց պալատանման տներ, իսկ տիրացուն նոյնպէս, կարծեմ, հարստացաւ և թողեց իր հին արհեստը և զբաղվեց վաճառականութեամբ։

Եւ այդ տիպերը լաւ հայեր էին և լաւ գործիչներ՝ քարոզում էին հայութիւն, սիրել մայրենի լեզու, գրականութիւն, ազգ, կրօն, և, կասկած չը կար, ամենալաւ հայերը իրանք էին։

Գիտէի և մի այլ տիպ։

Դա յայտնի «գիտնական» և հայ ուսուցիչ էր։

Սա ամենավսեմ գաղափարների ջատագովն էր, զօրավիգը և ամենաջերմ պաշտպանն էր գրչով և խօսքով զինված և համբաւած հայ ուսուցչի։

Բայց...

Օ՜, այդ «բայց»-ը շատերի տուն է քանդել։

Սիրում էր վաճառել այդ բոլորը։

Խօսքը՝ խօսք էր, իսկ գործը՝ գործ։

Գործին նայում էին և տեսնում, որ ամենամեծ գրողը հայ վարժապետի և հրապարակախօսի ինքն էր։

Բայց ոչ ոք գլխի չէր ընկնում, ամենքը առաջվայ նման յարգում էին դրան։

Դա խաչագող էր։

Խաչագող, ամենանուրբ, ամենաբարձր բանգի խաչագող։

Կարող էի այստեղ բերել շատ և ուրիշ բանգի-բանգի տիպեր, որոնք Սալմաստից են գալիս։

— Աղա ջան, կօշէկ տմա. ղարիբ ենք։

Բայց շալվարի մէջ կարած ունի դրամներ և գետնին թաղած՝ ոսկու պտուկներ։

Ո՞ւր է դրա արմատը, որտեղից է եկել այդ շալվարը։

Սալմաստից թէ Խոյից։

Հաղիւ թէ։

Արևելքից, այն էլ այն ղուլումի երկրից, ուր գեղեցիկը ծածկում էր իր երեսը օտարի կրքերին յագուրդ չը գնալու, հարուստը թաղում էր ոսկու պտուկը և ցնցոտիների մէջ ման գալիս՝ չը թալանվելու համար։

Արևելք։

Մի դար է անցել, ինչ որ Արևելքից մենք պոկվել ենք, իսկ Արևելքի շալվարը դեռ մնացել է մեզ վրա։

Ե՞րբ պիտի թօթափենք մեր ցնցոտիները և փռենք, հանենք մեր՝ թաղված ոսկով լի պտուկները։

Եւ հայը միշտ իր ոսկին թագցրել է, գետինը հորել և ասել.

— Աղա ջան, կօշէկ տմա. ղարիբ ենք։

Դա թող փչելու ամենաառաջին էտապն էր. հետից գալիս էր հայկական ամենամեծ ստեղծագործութիւնը՝ խաչագողութիւնը։

Արևելքի երկիւղն անցաւ, եկաւ մի այլ թշնամի՝ հայ կուլտուրան։

Եւ հայը շարունակեց ծածկել իր գեղեցկութիւնը, խորել իր ոսկու պտուկը, որ չուզի, չը թալանի նրան հայ դպրոցը, հայ գիրքը, հայ գեղարուեստը։

Հայ գիրքը դիմում է հայ մարդուն և պատասխան ստանում.

— Աղա ջան, կօշէկ տմա. ղարիբ ենք։

Դիմում է հայ նկարիչը, դպրոցը, մամուլը. պատասխանը նոյնն է.

— Ղարիբ ենք։

Օրերս իմ մի բարեկամս, որ լաւ ծանօթ է վրաց գրական շրջանների հետ, ինչպէս և գրքի շուկայի հետ, ինձ ասաց, որ նրանք 5000 օրինակ, հատը 2 ռուբլանոց, գիրք են տպել, և սպառվել է 2 ամսում, իսկ «Գիւղական խալիֆա» տաղանդաւոր գիրքը, որը 50 կ. արժէ և տպվել է ուղիղ 25 տարի առաջ 600 օրինակ վերջին գիրքը սպառվեց մօտ օրերս, թէև, ասում են, դեռ շատ օրինակներ կան մի ինչ-որ տեղ թափված։

Գարեգին Լևոնեանը իր շքեղ «Գեղարուեստ» առաջին, երկրորդ գրքերը 3 տարի է սպառում է՝ դատարօլներ անելով գիտութեան ծարաւ զաւառը և դեռ սպառելու վրա է։

Ինչո՞ւ չէ սպառվում։

— Աղա ջան, կօշէկ տմա. ղարիբ ենք։

Կուլտուրական ազգ ենք, էլլը թէ։ Կուլտուրա։

— Генералъ, да только съ другой стороны, — ինչպէս ասում է Գօգօլի Օսիպը։

Յակոբ Փենջեան

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Հայերէն ներկայացումները Արտիստական Թատրօնում սկսվելու են հոկտեմբերի կէսից յետոյ։

Ներկայացումները առաջվայ տարիների նման չեն լինելու երկուշաբթի օրերը, այլ հաւանականաբար երեքշաբթի կամ հինգշաբթի օրերը։ Բացի Արտիստական Թատրօնից, դերասանական խումբը խաղալու է նաև Թիֆլիսի Ժողովարանի թատրօնական սրահում։

Խմբի մէջ բացի Յովհաննէս Աբէլեանից լինելու է նաև Արմէնեանը, որը և կատարելու է ռէժիսեօրի պաշտօն։

Խաղալու է և տ. Դուրեան-Արմէնեանը։

Թիֆլիսում ապրող այն դերասանները, որոնք մասնաւոր պաշտօններ են վարում այլ և այլ հաստատութիւններում, չեն հրաւիրվի խմբի մէջ իբրև մշտական անդամներ, այլ կը խաղան երբեմն առ երբեմն։

Դերասան Յ. Աբէլեանը ներկայիս զբաղված է «Թայֆուն» կոչված յայտնի պիէսի թարգմանութեամբ, որը վերջերս մեծ ընդունելութիւն գտաւ ամենուրեք։ Պիէսի հերոսը եաբոնացի մի բժիշկ է, որ ապրում է Պարիզում։ Կործողութիւնները կատարվում են Պարիզում։

Բացի մի քանի այլ պիէսներից, առաջիկայ թատրօնական սէզօնի ռեպերտուարի մէջ մտնում են հետևեալ նոր պիէսները՝ Ա. Ահարոնեանի «Կատարանքները», Ե. Մամիկոնեանի «Փառանձեմը», Լ. Մանուէլեանի «Մագդան», Շիրվանզադէի «Արմենուհին» և Ա. Խառայեանի «Սօկրատէս» պիէսը։

Թարգմանութիւններից խաղացվելու են՝ Գորգրնի «Սատանան» (թարգմ. Յ. Խանջեանի), Շէքսպիրի «Արքայ Լիրը», Բէրնշտամի «Խողը», «Հէնրիկոս Նավարացին», «Հիդրան», Շալոմ Աշի «Վրէժի Աստուածը» և այլն։

Սէզօնը խոստանում է հետաքրքրական լինել։

Հայ հասարակութիւնը անցեալ տարիները գանգատվում էր, որ ռեպերտուարի մէջ չեն մտնում նոր պիէսներ, որով և բացատրվում էր հասարակութեան անտարբերութիւնը դէպի հայ թատրօնը։ Ներկայիս, ինչպէս տեսնում ենք, այդ էլ է վերացված։ Տեսնենք, թէ ինչ կը լինի սրա հետևանքը։ Խումբը խաղալու է նոր պիէսներ, մանաւանդ ինքնուրոյնները, որոնք անշուշտ հասարակութեան համար պէտք է որ հետաքրքրական լինեն։

Իսկ եթէ այսչափ ճիգ ու ջանքերից յետոյ էլ շարունակվի նախկին ողբերգական դրութիւնը, այն ժամանակ մենք իրաւունք կունենանք հայ հասարակութիւնը դիակնացած յայտարարել։

Մեր աչքից չը պէտք է վրիպի նաև այն հանգամանքը, որ ներկայ սէզօնում մեզ մօտ են լինելու հայ բեմի առաջնակարգ այն դերասանները, որոնք վերջերս Թիւրքիա էին գտնվում։

Յար. Խապաբեան

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՅԵՏԱՄՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՏՃԱՌԸ

—

Մամուլում քահանայական հարցի շուրջը յաճախ են յօդուածներ երևացել՝ լուսաբանելու մեր քահանաների մտաւորական, կուլտուրական և այլ կողմերով յետամնացութեան պատճառները։

«Մշակը» իր էջերը չէ խնայել այդ հարցի լուսաբանութեան մասին, և, որքան յիշում եմ, 1894 թէ 95 թւականներին Խ. Մալումեանն այդ հարցը յարուցեց, որի շուրջը անհագին թւով թեր և դէմ լուսաբանող յօդուածներ լոյս տեսան։ Այդ ժամանակից մինչև օրս այդ հարցի առիթով լոյս տեսնվող բոլոր յօդուածները իրանց պատճառաբանութիւններով չեն պարզել քահանայական դասակարգի յետամնացութեան ամենագլխաւոր և իսկական պատճառը։

Այժմ, երբ ամեն բօպէ մենք լսում ենք կամ կարդում մամուլում այս և այն քահանայի պակասութիւնների և բարոյական այլ և այլ արատների մասին, որոնք են՝ օրինակ՝ խաղամոլութիւնը, գինեմոլութիւնը, ինչպէս և զանազան զազրելի ախտեր ու աններելի զանցառութիւններ, երբ լսում և կարդում ենք, որ ներկայ Վեհ. Կաթողիկոսը իր օրինական խստութեամբ ծանր պատիժների և նոյնիսկ կարգալուծութեան է ենթարկում, այժմ աւելորդ չենք համարում քահանայութեան ընկած լինելու գլխաւոր պատճառը պարզելու։

Ինչո՞ւ է քահանայութիւնը յետ մնացել ժամանակիս փրկարար լոյսից ու ոգուց. ինչո՞ւ նրա անդամների մեծագոյն մասը իբրև մեռած տարր է ներկայանում։

Ո՞վ չը գիտէ, թէ երբ ծառը իր արմատները աւազի մէջ է տարածում և բռնում ու սնունդ է առնում այդ աննիւթ հատիկներից, նա մեզ երբեք պտուղ չի տայ և կը մնայ միայն այրվելու փայտ... Ակընյայտնի ճշմարտութիւն է նաև այն, որ հիւանդ ծնողներից հիւանդ սերունդ էլ առաջանում է։

Քահանայութիւնն էլ ծնվել և առաջ է եկել հիւանդ և պակասաւոր ծնողներից. նրա արմատներն էլ ժամանակին տարածված են եղել աւազի չորացնող խաւերում։

Արդ՝ որ դասակարգն է, որ քահանայութեան ծնողն է համարվում և այնքան հիւանդ է ծնել և վատ դաստիարակել. դա դպրութեան դասակարգն է, որ ուրիշ խօսքով կոչվում է «տիրացուական դասակարգ»։

Դուցէ չէք հաւատում, որ քահանայական դասակարգի մայրը այդ դասակարգն է. այն ժամանակ կարդացէք քահանայացուների գործերը, նրանց անունով տրված կոնդակները. կարդացէք վերջապէս Աբիստակէս արքեպ. Սեդրակեանի «Քահանայական խնդիր» գիրքը և կը համոզվէք, որ տիրացու Պօղոսը տէր-Պօղոս է դառել, տիրացու Սարգիսը, Խաչատուրը, Գրիգորը և այլն՝ տէր-Սարգիս, տէր-Խաչատուր, տէր-Գրիգոր են դարձել։

Այդպէս ուրեմն՝ քահանաները նախկին տիրացուներ են, տարազով միայն փոխված, իսկ հոգով, սրտով, զգացմունքով, վարքով և ամեն բանով նոյն մարդիկն են, ինչ որ էին տիրացու ժամանակ։

Ուրեմն եթէ կամենում ենք, որ բարձրանայ, ազնուանայ քահանայական դասակարգը, պիտի նախ բարձրացնենք և ազնուացնենք տիրացուական դասակարգը, նախ պիտի առողջացնենք հիւանդ ծնողներին, որպէս զի դրանցից սերվեն առողջ սերունդներ։

Տիրացուները ապագայ քահանայացուներն են. երբ բարձրանայ տիրացուութիւնը, կը բարձրանայ այն ժամանակ և քահանայութիւնը։

Ես չեմ ծանրանում այն հազուագիւտ բացառութիւնների վրա, որոնք, առանց տիրացու լինելու քահանայացել են։ Դրանք անհատներ են, որոնք զիջել են քահանայական դասակարգիս անդամագրվելու։ Սակայն պէտք է նկատել, որ այդպիսիններն էլ երբեք միապաղաղ և անսովոր կեանքը չը տանելով՝ հիասթափվում են և մտածում փարաջան ձգելու։

Բայց մի՞թէ կարող են պատրաստված, արժանաւոր մարդիկ տիրացու լինել, յոզվել այդ դասակարգում և ապա քահանայանալ. կասեմ՝ ոչ, որովհետև տիրացուների դասակարգը ամենաանախանձելի, պատուազուրկ դասակարգն է իր տեսակի մէջ։

Կարապետ Ղազարեանց

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Կուշկա, 12 օգոստոսի

Եթէ կայ հայկական մի գաղութ, ուր հասարակական կեանքը իր ամբողջութեամբ ներկայացնում է մի անապատ, այդ Կուշկայի հայկական միջավայրն է։

Կղզիացած իրանց շահադիտական գործերում, անհամերաշխ, միմեանց ոտքի տակ փոս փորելիս, ատութիւն, խաբեբայութիւն վիրեն աստիճանի զարգացած են հայութեան այս փոքրիկ հատուածում։

Արհամարհանք դէպի կուլտուրական կեանքը, լոյսը։

Որպէս նմուշ առաջ կը բերեմ տեղի ունեցած մի ժողովի պատկերը։

Ժողովվել էին մօտ 10 ծնողներ՝ մտածելու համար, որպէսզի առաջիկայ ուսումն. տարին մի ուսուցիչ հրաւիրեն իրանց երեխաներին կրթութիւն տալու նպատակով։

Երկար թեր և դէմ կարծիքներից յետոյ եկան այն եզրակացութեան, որ Կուշկայի հասարակութիւնը հեշտութեամբ կարող կը լինի ծածկել տարեկան 1200 ր. բիւջէն։ Մնում էր հոգաբարձական կազմի ընտրութիւնը, որից յետոյ կանցնէին գործի։ Բայց խնդիրն այստեղ քարի դէմ առաւ։

Այդ ժողովից հազիւ մի քանի օր անցած՝ մի երկու պարոններ բուռն ագիտացիա են սկսում մղել այդ բարենպատակ կուլտուրական ձեռնարկի դէմ։ Եւ ինչո՞ւ, ինչ նպատակով։ Որովհետև չեն ցանկանում, որ իրանց երեխաները նստեն հասարակ կօշկակարի «փողոցային երեխայի» հետ։

Sero

—

Շուշի, 16 օգոստոսի

Դաշտավայրի կալակասը վերջացած է, լեռնային տեղերինն էլ վերջանալու վրա է։ Այս տարի հացի բերքը անցեալ տարվայ համեմատութիւնով նախանձելի չէ։ Անցեալ տարի շատ առատ էր։ Այս տարվայ հացի բերքի պակասութիւնը բացատրվում է նրանով, որ նախ երաշտը սեղմեց կանաչներին, ապա մուկը կերաւ հասկերը։ Գարնան հացաբոյսերը—գարնանացորեն, գարի, հաճար և կորեկ—խսպառ չը կան. երաշտը այրեցխանձեց։ Մայիսի 20-ից մինչև յունիսի վերջը մի կաթիլ անձրև չեկաւ։ Չը նայելով որ ցորենը զգալի կերպով պակաս է, այնուամենայնիւ շուկաների գները մնում են անփոփոխ, և այդ այն պատճառով, որ անցեալ տարվանից դեռ մեծ պաշար կայ։ Ցորենի ընթացիկ գինը 80 կօպ.—1 ռուբ. է, գարին 65 կօպ. պուդը։ Պահանջել, որ սրանից պակաս վաճառէ գիւղացին, յանցանք է։ Չէ՞ որ նա էլ իր հարկերը, տնային պակասութիւնները հոգում է դրանցով. չէ՞ որ նա իր լծկաններով չարչարվել է գաշտում, ցանկապատել է արտերը, ջրել է, քաղհանել է, արևի կիզիչ ճառագայթների տակ ընկել, կալսել և քամել. չէ՞ որ նրա այս ծանր չարչարանքները պէտք է գնահատել։ Ոչ մի երկիւղ չը կայ, որ հացի գինը կարող է բարձրանալ։

Մրգեղէն այս տարի սակաւ է, խաղողը շատ առատ է։

*

—

Վաղարշապատ, 17 օգոստոսի

Միւռոնի օրհնութիւնը, ինչպէս յայտնի էր պաշտօնական տեղեկութիւններից, պէտք է տեղի ունենար առաջիկայ սեպտեմբեր ամսի 12-ին, Խաչվերացի օրը. բայց անցեալ օրը Նորին Վեհափառութիւնը հրամայել էր լուսարարապետ Ղևոնդ եպիսկոպոսին վերցնել սեղանի վրայից միւռոնի պղինձը (որը պէտք էր 40 օր մնար սեղանի վրա մինչև օրհնութիւնը) և յայտարարել, որ անորոշ ժամանակով յետաձգվում է օրհնութիւնը։

Մինչև այսօր տեղումս ոչ մի խոլերայի դէպք տեղի չէր ունեցել. բայց այսօր, ինչպէս պատմում են, Երևանից մի ճանապարհորդ գալիս Հռիփսիմէի պատի տակ ընկնում է և չէ կարողանում ճանապարհը շարունակել։ Իսկոյն յայտնում են բժշկին և տանում խոլերայի համար պատրաստած բարակը, որտեղ մեռնում է։ Այսպէս ուրեմն, խոլերան Վաղարշապատի չէմքումն է. պէտք է զգոյշ լինել։

Վ. Ք. Աղաջանեան

ԽՈԼԵՐԱ ԵՒ ԺԱՆՏԱԽՏ

—

Բիւլլէտէն.—Օգոստ. 19-ի առ. ժամը 9-ից մինչև օգոստ. 20-ի առ. ժամը 9-ը Թիֆլիսում խոլերայով հիւանդացել են 4 հոգի, իսկ խոլերանման հիւանդութեամբ՝ 2 հոգի։ Հիւանդանոցում կային 17 հոգի, աւելացել են 6, առողջացել և դուրս են եկել 4, ներկայումս կան 19 հոգի։

—

19 օգոստոսի

Պետերբուրգ.—Օրվայ մէջ խոլերայով հիւանդացան 72 հոգի, մեռան՝ 36, բժշկվում են 673։

Պօլտաւեան նահանգում մի շաբաթվայ մէջ հիւանդացել են 209 հոգի, մեռել՝ 85։ Կազանի շրջանում խոլերային համաճարակը թուլանում է։

Հռոմ.—Օրվայ ընթացքում Ապուլիայում խոլերայով հիւանդացան 25 հոգի, մեռան՝ 13։

Օդեսսա.— Հակաժանտախտային միջոցների հետ ծանօթանալու համար այստեղ եկան բժիշկներ՝ Պօլտաւայից, Թիֆլիսից, Սիմֆերօպօլից, Նիկօլայևից, Ռոստովից Եկատերինօսլաւից և այլ հարաւային քաղաքներից։ Բակտերիոլոգիական առաջին քննութիւնը ժանտախտի կողմից կասկածելի երկու հիւանդների նկատմամբ Նիկօլայևում՝ բացասական հետևանք տուեց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Դերասանուհի Ն. Մ. Գաբրիէլ-Յագարէլլիի մահը առաջ բերեց ամենուրեք ընդհանուր և խորին ցաւակցութիւն։ Վրաց և ռուսաց մամուլի օրգանները լի են այլ և այլ տեղերից ստացված ցաւակցական հեռագիրներով։ Ստացված են նմանապէս հեռագիրներ Թիֆլիսից բացակայող վրացի և հայ դերասաններից և գործիչներից։ Բօրժօմից ստացված է հետևեալ հեռագիրը. «Հոգեպէս վշտացած եմ վրաց բեմի կրած ծանր կորուստի պատճառով։ Գ. Սունդուկեան»։ Վրաց թատրօնական «Թէատրի դա Ցխօվրեբա» թերթի 33-րդ համարը ամբողջապէս նուիրված է Ն. Մ. Գաբրիէլ-Յագարէլլիի յիշատակին։ Համարը բաց է թողնված հերթից դուրս և պատկերազարդ է։ Զետեղված են հանգուցեալ դերասանուհու նկարները՝ այլ և այլ դերերում։

ի միջի այլոց վերոյիշեալ համարի մէջ մտնում են վրացի և հայ գործիչների տպաւորութիւնները համառօտ կերպով, որ գործեց նրանց վրա հանգուցեալի մահվան լուրը։ Վերոյիշեալ թերթի խմբագրութիւնը խնդրվիւ է արել համարի մէջ մտնող բոլոր անձանց այդ առիթով։ Թերթի մէջ մտնում են Ալ. Ղալանթարի և Յ. Տէր Մարկոսեանի արտայայտած մտքերը Ն. Մ.-ի մահվան առիթով։

◆ Թիֆլիս քաղաքի անշարժ կայքերի գործադիր մասնաժողովը մի շաբաթից յետոյ բոլորովին կը վերջացնի 12-րդ քաղաքամասի գնահատական բոլոր նիւթերի ստուգութիւնն ու դասաւորութիւնը։ Նախկին գնահատութեան հետ համեմատելով ներկայումս քաղաքի անշարժ կայքերի արժէքը, չը նայելով վերջին տարիների խառնակ ու աննպաստ դրութեան, բաւականաչափ բարձրացել ու հասել է մօտ 25%-ի, որովհետև տները այժմ զգալի չափով աւելի են եկամուտ տալիս, քան առաջներում։ Ահա դրա շնորհիւ էլ գնահատական տուրքը յօգուտ քաղաքի բնականօրէն աւելանում է 15-ից մինչև 25%-ի։

◆ Զինւորական բժշկական լաբորատօրիայի կառավարիչը հաղորդել է խոլերայի դէմ մաքառող բիւրօյին, որ յունիսից մինչև օգոստոսի 17-ը կատարել է ջրի նմուշների 75 վերլուծութիւն։ Վերջին վերլուծութիւնը ցոյց է տուել, որ 1-ին, 2-րդ և 3-րդ Պետրովսկայա տուպիկների վերջում եղած աղբիւրի ջրի մէջ խոլերային բացիլներ կան։ Խոլերային բացիլներ են գտնված նաև Աւճալայում օգոստոսի 14-ին, քաղաքային ջրանցքի ամբարներում, որոնց ջուրը անցել է Պէչի և անգլիական զտիչների միջով (բացիլները քիչ են), նաև գլխաւոր առուից և ջրանցքի գլխաւոր խողովակների ծայրի կրանից վերցրած ջրերի մէջ։

◆ Կովկասահայ դպրոցների ուսուցիչ-ուսուցչուհիների միութեան օգոստոսի 13 ին կայացած ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը տեղի կունենայ այսօր, ամսիս 21-ի առաւօտեան, ժամը 10-ին, Բարեգործական Ընկերութեան դահլիճում։

◆ Օգոստոսի 19-ին, Ալէքսանդրովսկայա փող. № 46 տանը ապրող Ալիսա Մակարովիչը, 38 տարեկան մի կին, «Բուլդօգ» ատրճանակի մի հարուածով վերջ է տուել իր կեանքին հէնց այն րօպէին, երբ դատաստանական պրիստավ Բրօձէլին՝ պարտատէր Ա. Պոտրժէբսկիի հետ՝ մտնում է Մակարովիչի բնակարանը նրա գոյքը ցուցակագրելու։ Դիակն ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։

◆ Թիֆլիսի նահանգական վարչութիւնը յատկացրել է 3000 րուբլի Թիֆլիսի գաւառի Նինօ-Ծմինդա գիւղում ջրանցք կառուցանելու նպատակով։ Ջրանցքի նախագիծը պատրաստել է ինժեներ Կուրդիանի, որը և ղեկավարելու է ջրանցքի կառուցման աշխատանքները։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը ստացել է բժշկական գլխաւոր վարչութեան տեսչի մի շրջաբերականը, հրատարակված ներկայ տարվայ յուլիսի 19-ին, որով արգելվում է ոչ բժիշկներին հիպնոսի օգնութեամբ բժշկութիւններ անել, թէկուզ նոյնիսկ բժշկի անմիջական հսկողութեամբ։

◆ Նովորոսիյսկում, «Ք. Ք.»-ի ասելով, լուր է ստացված, որ Սօչիի ամարանոցատէր Կվիտկօն, որ միշտ ապրում է Իտալիայում, մի քանի օր առաջ աւտօմօբիլով իր ընտանիքի հետ միասին հայրենիք գալիս սարսափելի աղէտի զոհ է գնացել։ Ժամը 75 վերստ անցնող արագութեամբ աւտօմօբիլը մօտենալով ճանապարհի պտոյտ անող տեղին՝ ղեկի յանկարծ փչանալու պատճառով թռչում է մօտակայ ժայռի վրա ու ապա այնտեղից էլ վայր ընկնում փշրվում։ Կվիտկօյի ամբողջ ընտանիքը ծառաների հետ միասին գտել են մեռած։

◆ Ներքին գործերի մինիստրը, հաստատելով պօստ-հեռագրական տեսչութեան մէջ ծառայող կանանց ծառայութեան մասին 1909 թւի յունվարի 9-ին խմբագրված հրահանգները, փոփոխութեան է ենթարկել յիշեալ կանանց վերաբերեալ սահմանափակումները կողմնակի մարդկանց հետ ամուսնանալու դէպքում և թողել է միայն մի ծանօթութիւն, այն է, որ ամուսնացածները պօստ-հեռագրատանը ծառայել կարող են միայն պօստ-հեռագրատան ասպիրանտուրների կանայք։

◆ Լուր է պտտում, որ կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն մօտ օրերս կարգադրութիւն է անելու, որպէսզի առաջիկայ ուսումնական տարւանից շրջանի բոլոր դպրոցների աշակերտները հագնեն սահմանված համազգեստը։ Ոչ մի շքղումն չը պէտք է թոյլատրվի։ համազգեստ չունեցող երեխաները չեն թոյլատրվի, դպրոց մտնելու։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Բագուի ոստիկանապետ Նազանսկին մշակում է մի նախագիծ քաղաքապետութեան մէջ ծառայող ոստիկանների համար քաղաքում ակումբ և գրադարան-ընթերցարան հիմնելու նպատակով։

◆ Բաղնիսներից օգտվելու հարցը քննութեան է ենթարկվել Բագուի բժշկական-ոստիկանական մասնաժողովում։ Խորհրդակցութիւնը յանգել է այն եզրակացութեան, որ տեղական բաղնիսները անառակութեան տեղ են դառել, որովհետև անառակ կանայք օգտագործում են բաղնիսները իրանց նպատակների համար։ Այդ հիման վրա մասնաժողովը որոշել է արգելել բաղնիսատէրերին՝ թոյլ տալու կանանց և տղամարդկանց միասին մի համար մտնել, թէկուզ նրանք լինեն ամուսիններ անգամ։ Այդ խիստ կարգադրութեան շարժառիթն այն է, որ յաճախ անառակ կանանց հետ եկող տղամարդիկ նրանց ներկայացնում են իբրև իրանց կինը, այնպէս որ անկարելի է լինում ստուգել՝ իսկապէս ամուսիններ են նրանք թէ ոչ։ Քաղաքի պրիստաւներին կարգադրված է խիստ հսկողութիւն նշանակել և այդ որոշումը խախտող բաղնիսատէրերին ենթարկել օրինական պատասխանատուութեան։

◆ Լրագիրները հաղորդել էին, որ խոլերային համաճարակի պատճառով կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն հարցրել էր Բագուի սանիտարական գործադիր յանձնաժողովի կարծիքը ուսումնական պարապմունքները յետաձգելու մասին։ Յանձնաժողովի անդամների մեծամասնութիւնը, ի նկատի առնելով որ խոլերային համաճարակը օրըստօրէ թուլանում է, յետաձգելու հակառակ կարծիք է յայտնել։ Այդ պատճառով ուսումնարանական պարապմունքները, սովորականի պէս, կը սկսվեն սեպտեմբերի 1-ից։

ԺՈՂՈՎ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Կարս, 17 օգոստոսի

Երկուշաբթի, օգոստոսի 16-ին, հայոց ծխ. դպրոցի դահլիճում դերասան Մ. Թաշճեան ներկայացրեց «Սէր և նախապաշարմունք» կօմեդիան։

Թաշճեան իր գեղեցիկ և ինքնատիպ խաղով գաղափարական և ազնիւ դերասանի՝ Սուլիվանի կատարեալ տիպը պատկերացնելով հիացրեց սակաւաթիւ հասարակութեան, որ վարձատրեց նրան երկարատև և բուռն ծափահարութեամբ։ Այս ներկայացումը կարելի է համարել վերջերումս Թաշճեանի Կարսում ներկայացրածներից ամենից աջողը, որովհետև գրեթէ տպաւորութեան նպաստեցին և միւս դերակատարները։ Ուշադրութեան արժանի էին դերասան Զիլինկարեան լօրդ Հեստրինգի և օր. Զօրանեան Լէլիի դերերում. վերջինս մանաւանդ, իբրև տեղական սիրող, ցոյց է տալիս ընդունակութիւն բեմական արուեստում, դրանով էլ արժանի է առանձին քաջալերութեան. և ցանկալի է, որ օր. Զօրանեան և իր նման մի երկուսը, որոնք քիչ թէ շատ ընդունակութիւն ունեն, թողած նախապաշարմունքները, չը խնայէին իրանց մասնակցութիւնը տեղիս աղքատ բեմին և այդպիսով չը ստիպէին դերասաններին հրաւիրել և բեմ բարձրացնել առաջին պատահած անշնորհք օրիորդին՝ գեղարուեստը անգիտակցօրէն մորթոտելու։

Միւս դերակատարները բաւարար էին և նպաստեցին խաղի սահուն անցնելուն։

Ցաւալին այն է սակայն, որ յարգելի դերասանը բացի ծափահարութիւններից ուրիշ ոչ մի վարձատրութիւն կամ հրապոյր չէ գտնում Կարսում։ Մի երկու յետաձգումից վերջ հազիւ աջողվում է մի քանի տոմսակ ծախել, որից գոյացած արդիւնքը չէ ծածկում նոյն իսկ ծախսերը։ Եւ անշուշտ հասարակութեան այս աններելի անտարբերութիւնը վերջապէս պէտք է հարկադրէ Թաշճեանին՝ հեռանալ Կարսից և ուխտել մէկ էլ չը գալ շունչ սպառելու, կեանք մաշելու դատարկ դահլիճներում։ Պէտք կայ ասել, որ բոլոր ներկայացումներին վաճառական և հարուստ դասակարգը, իբր հայրենական առաքինի սովորութեան համաձայն, խրախուսում էր յարգելի դերասանին իր... բացարձակ բացակայութեամբ։

Դիտող

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

Ե. Ֆրանգեան, «Ֆ. Նիցշէ եւ նրա փիլիսոփայութիւնը», Թիֆլիս, 1910, փոքրադիր 96 երես, գինն է 20 կոպէկ։

Նիցշէի մահվան տասնամեակի լրանալու առիթով եւրոպական գրականութիւնը նուիրում է նշանաւոր փիլիսոփայի յիշատակին ուսումնասիրութիւններ, յիշողութիւններ, խորհրդածութիւններ։

Ե. Ֆրանգեան օգտվել է դէպքից՝ տալու Նիցշէի կարճ կենսագրութիւնը և նրա փիլիսոփայութեան համառօտ տեսութիւնը։

Նիցշէի անձնաւորութիւնը և նրա փիլիսոփայական դաւանանքները եղել են առանձին հետաքրքրութեան առարկայ վերջին տասնամեակի տարիներում և առաջացրել են գրականութեան և կեանքի մէջ մեծ պայքար, որը մինչև այժմ չէ վերջացել։

Նիցշէն ժամանակի ընթացքում փոխել է մի որոշ աստիճան իր սկզբնական փիլիսոփայական հայեացքները, որով առիթ է տուել իր հակառակորդներին մեղադրելու նրան հակասութիւնների մէջ։ Բայց այն, ինչ որ նա ձևակերպել էր իր կեանքի երկրորդ շրջանում, այնքան ինքնուրոյն, բնորոշ և հետաքրքրական է, որ կազմում է մի վերին աստիճանի գնահատելի գանձ փիլիսոփայական գրականութեան մէջ և մկրտվել է ի պատիւ իր ծնողի՝ «Նիցշէականութիւն» անունով։

Կարելի է համաձայնել և չը համաձայնել Նիցշէի հետ, բայց ոչ ոք չէ կարող հերքել նրա ժառանգութեան առանձնայատուկ անխախտութիւնը, նրա արած եզրակացութիւնների համարձակութիւնը։

Նիցշէն վերջին տարիներում հանդէս բերաւ «գերմարդու» գաղափարը և նրա միջոցով արտայայտեց իր դիւցազնատիպ տենչը՝ տեսնելու կատարեալը, զօրաւորը և կենսականը, մարմնացած՝ իրականութեան մէջ հսկայական չափերով և խոշորագոյն գծերով։

Նա խորտակեց դարվինական սկզբունքները, դարձնելով նրանց հիմունք բարոյականութեան արդարացի թելադրանքների և աշխատեց նսեմացնել քրիստոնէական բարոյագիտութեան արժէքը։

Գրքոյկը կազմված է մի շարք հեղինակների աշխատութիւնների հիման վրա և կարգավորված է հեշտութեամբ։

Մի քանի ձևակերպութիւնների և թարգմանական ոճերի մէջ կան զանցառութիւններ, որոնք վնասում են գրքին։ Օրինակ։ Օտարոտի է «իմ ինչ գործն է մինչև բազարի հրապարակը» նախադասութիւնը. երևի թարգմանութիւն է «какое мнѣ дѣло до базарной площади» ֆրազայի։ Կամ՝ «Ահա այն երեք հիմնական փազերը, որ ապրել է Նիցշէի հոգին։ Եւ այս վերջինը համարվում է նրա կազմակերպված տեսակէտը» և այլն։

Բացի արտասահմանեան հեղինակներից՝ գրքոյկ կազմողը օգտվել է նաև մեծ չափով Լունաչարսկիի ռուսերէն աշխատութիւնից։

Գրքոյկը ազատ չէ տպագրական սխալներից։

Ա. Բ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սպիտակ քաղաք, 14 օգոստոսի

«Մշակի» № 153-ում Ա. Աբգարեանը դիմում է կարճանոցիների «Յոյս» ընկերութեան ղեկավարներին և խնդրում պատասխանել մի քանի հարցերի։

Կատարում եմ նրա ցանկութիւնը։

Երբ «Յոյս» ընկերութեան կողմից մի քանի անդամներ յայտարարեցին համաձայն անդամ ընկերներ իբրև հիմնադիր անդամներ, այն ժամանակ մարդիկ դուրս եկան ու բողոքեցին յայտարարված անդամների ու ծրագրի դէմ, առարկելով որ «Յոյս» ընկերութիւնը պատկանում է ամբողջ կարճանոցի գիւղի հասարակութեան շահերին։ Հետևապէս պէտք է դնել այդ ընկերութիւնը ամբողջ հասարակութեան տրամադրութեան տակ։

Որպէսզի գործը չը կաղայ, մենք՝ որպէս հիմնադիր յայտարարված անդամներս՝ հրաւիրեցինք բոլոր մասնակցող կարճանոցիներին ընդհանուր ժողովի՝ հարցը լուսաբանելու։ Ժողովում երկար ու բարակ վիճաբանելուց յետոյ վճռվեց չենթարկվել ոչ հիմնադիր անդամներին և ոչ էլ ծրագրի յօդուածներին, իսկ հիմնադիր անդամները կը մնան իբրև ղեկավար անդամներ։ Այստեղ պարզ է, որ Ա. Աբգարեանի յիշած պայմանագրի 8 րդ և 12-րդ յօդուածները գոյութիւն չունեն ընկերութեան համար։

Պատասխանելու համար Ա. Աբգարեանի առաջին կէտին—թէ ինչու չը շարունակեցինք բաժինների վաճառումը—կասեմ. որովհետև նոյնպէս վերոյիշեալ ժողովում վճռվեց բաւականանալ հէնց վաճառվածներով, գործադրել ուր հարկն է և տեսնել՝ արդեօք ընկերութեան ոյժերից վեր չէ՞։

Աբգարեանը գրում է, որ մեզ սպասող հասարակութիւնը բացատրում է, թէ որովհետև չը կատարվեց ղեկավարներից մէկի անձնական նպատակը և գանձված գումարից շահվում են ղեկավարներից մի քանիսը։

Սրանով յայտարարում եմ ի գիտութիւն «Յոյս» ընկերութեան անդամների, որ ղեկավարների մօտ ոչ մի կոպէկ չէ գտնվում ընկերութեան հաշիւներից ու գումարներից, այլ գումարները գտնվում են Ս. Խաչատրեանի մօտ, և սա շահեցնում է յօգուտ ընկերութեան, անդամների գիտութեամբ։

Թէ ինչ անձնական նպատակ է եղել մեր ղեկավարներից մէկի մէջ, այդ մեզ համար մութն է։

Մկրտիչ Աբիեանց

—

Թիֆլիս, 20 օգոստոսի

«Մշակի» № 182-ում «Ես եմ» ստորագրութեամբ տպագրված է մի թղթակցութիւն Մօզդոկից, ուր հաղորդվում է մի լուր, որ շատ ուշացած «նորութիւն» է, կատարված նախանցեալ տարի։

Դէպքը վաղուց անցել է, իբր թարմութիւնը կորցրել, ամեն ինչ վերջացել և թիւրիմացութիւնները հարթվել իմ և տէր-Գէորգ քահանայի միջև, այնպէս որ հին զարմանը քամուն տալու կարիք չը կայ, որպէս զի առիթ չը լինի կասկածելու, որ յօդուածը գրված է յետին նպատակներով։

Մօզդոկի երգեցիկ խմբի ղեկավար՝

Պետր. Յովհաննիսեան

—

Թիֆլիս, 20 օգոստոսի

«Т. Л.»-ի № 187-ի մէջ ես տպել էի մի փոքրիկ նկատողութիւն Ղ. Աղայեանի «Հայ Փրողների» II հատորի մասին և յայտնել էի կարելիին չափ դրական կարծիք գրքի մասին։ Միայն գրքի պակասութիւնը գտնում էի նրա մէջ, որ հրապարակախօսներին տեղ չէ տրված։ Դրքի այդ պակասութիւնը բացատրվում է նրանով, որ գրքի կազմողները հրապարակախօսութիւնը չեն համարում գրականութիւն։ Եւ բէզենզիայի մէջ «հրապարակախօս» և «մամուլի աշխատակից» ես գործ էի ածել ինչպէս միևնոյն հասկացողութիւն, որովհետև հրապարակախօսութեան գլխաւոր ձևը մամուլն է։

Գրելով այդպիսի մի դրական կարծիք գրքի մասին, ես կարծում էի, որ Ղ. Աղայեանը կը լինի գոհ. բայց ես սխալվեցի։ Այսօր Ղ. Աղայեանը տեսնելով ինձ ասաց. «Ես գժգոհ եմ ձեզանից»։ Ես զարմացած հարցրի, թէ ինչու։ Նա սկսեց բացատրել, որ մամուլը և հրապարակախօսութիւնը առանձին հասկացողութիւններ են։ Ցետոյ բոլորովին անսպասելի կերպով հեռանալով ինձանից՝ ասաց ռուսերէն՝ «это подло, неблагородно»։

Ահա մի փաստ, որ արժանի է հասարակութեան ուշադրութեան։ Ինձ անպատւել են, ինչպէս մամուլի աշխատակցի, և բոլորովին անարդար կերպով։ Ես վաղուց գիտէի, թէ ինչքան անզուսպ, կոպիտ, ինքնահաւան են մեր մի քանի գործիչները, բայց իմ կաշւիս վրա ես այդ զգացի առաջին անգամ։ Եւ երբ յայտնի ժանկավարժը ինձ հետ այդպէս կոպիտ է վարվում, ինչպէս նա պիտի վարվի կամ վարվէր իր աշակերտների հետ։

Ի. Պիչիկեանց

ՇՈՒՇՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ*)

—

2) «Ընդհանուր անկարգութեանց շնորհիւ ազգային և կրօնական առարկաների դասաւանդութիւնը շատ վատթար դրութեան մէջ է եղել»։ Հոգաբարձութեան յորդորներն ուշադրութիւն դարձնելու այդ առարկաների վրա՝ անզօր են մնացել. հայոց լեզուն միշտ կաղել է. կրօնական առարկաներ բոլորովին չեն եղել Գ., Ե. և Զ. դասարաններում. «տեսուչը ինքնակամ կերպով Ե. և Զ. դասարաններում կրօնների պատմութիւն է աւանդել տուել աչքերը ծածկելու...»։ Այսպիսի մեղադրանքներ կարդալու համար մարդ յիրաւի ժամանակակից հոգաբարձու պիտի լինի և իր մէջ խիղճ և արդարութիւն մեռցրած։ Ի՞նչ ընդհ. անկարգութիւնների մասին է ձեր խօսքը, պ. պ. հոգաբարձուներ. ձեզ, ձեզ հետ էլ բոլոր շուրջեցիներին եմ դիմում. կարգապահութեան տեսակէտից ձեր դպրոցի վերջին 2 տարվայ կեանքը կարելի է համեմատել նախորդ տարիների հետ, երբ հոգաբարձական պաշտօնը կրկին դուք էք կատարելիս եղել։ Միւս կողմից հասարակութեան և մանաւանդ հոգևոր բարձր իշխանութեան առաջ մարդկանց վարկաբեկելու և նրանց բարոյական հարուած հասցնելու համար խիստ զգայուն տեղից էք բռնել՝ «կրօնական առարկաները բոլորովին չեն եղել Գ., Ե. և Զ. դասարաններում» յայտարարութիւնն անելով։ Ասացէք, խնդրեմ, պարոնայք, ձեր հոգաբարձութեան նախորդ տարիների ընթացքում կրօն եղե՞լ է ձեր դպրոցում և ո՞ր դասարաններում. չէ՞ որ հէնց ձեր օրով և ձեր միջոցով են կրօնական առարկաները իբրև անպէտք բան վտարվել դպրոցից. մոռացե՞լ էք միթէ, որ այդ ժամանակամիջոցում ձեր դպրոցի միմիայն Գ. պատրաստականում և Ա. ու Բ. դասարաններում է կրօն եղել և այդ երևոյթը հանդուրժվել ու քաջալերվել է ձեր կողմից բնականաբար։ Անցեալ 1908/09 ուսումնական տարվայ ձեր և մեր օրով նոյն ծրագիրը անփոփոխ է մնացել և սակայն ձեր կրօնական ջերմեռանդ ոգին չը վրդովվեց ու ամբողջ խումբը «պահեցիք» մեծ գովեստներ շռայլելով բոլորին, մանաւանդ տեսչին։ Ու երբ վերջին 1909/10 ուսումն. տարում կրօնական առարկաներ կային բոլոր դասարաններում, սկսած ուսնեցած Բ. դասարանից մինչև Զ. դասարան**), ինչո՞ւ էք վայնասուն բարձրացնում և ինչ նպատակով։ Դուք, կարծում եմ, ինձ լաւ պիտի ճանաչէք, որ ես այն մարդկանցից չեմ, որոնց համոզումները, լինեն դրանք կրօնական թէ այլ տեսակի, ժամանակի զանազան բերմունքների հետ փոփոխվում են. արդ՝ պատասխան տուէք ինձ, արժ. հ. Եղիշէ ք. Թարխանեան (ձեզ եմ դիմում, որովհետև 10 կէտից բաղկացած այս մեղադրական ակտը ձեր մաքի և գրչի արդիւնք է մեծ մասամբ), մեզանից այն ո՞ր մէկն է, որ հակառակ իր ներքին համոզման՝ պաշտօն է ստանձնել, այն ո՞ր սև հոգու տէր անձն է, որ Տիրոջ տաճարի սպասաւորի սև զգեստն է հագել ոչ թէ կրօնական համոզումներից դրդված, այլ կողմնակի դիտումներով առաջնորդվելով։ Եկեղեցու այն ո՞ր պաշտօնեան է, արժ. տէր-հայր, որ հայոց եկեղեցու պատմութիւնը, ինչպէս և կրօնների պատմութիւնը, կրօնական առարկայ չէ համարում. ինչպէս է, որ դուք, աւետարանի քարոզիչ, իբրև ուսուցիչ բէալական դպրոցի, եկեղեցական հանդերձների, անօթների և ամեն տեսակ սպասների մասին ծանօթութիւն տալը կրօն էք համարում, իսկ հայոց եկեղեցու պատմութիւնը՝ ոչ... ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ գիւղերի համար քահանայանալ ցանկացողներից Գ. դասարանի վկայական է պահանջվում ու ձեր դպրոցից շատերը հէնց այդ դասարանից են ելնում, և օրինակ առնելով իմ ժամանակի ճեմարանից, ես հէնց այդ պատճառով խիստ նպատակայարմար եմ տեսել Գ. դասարանում հայոց եկեղեցու պատմութիւնն աւանդել տալ, որպէսզի քահանայացու անձը գէթ համառօտակի իմանայ այն հաստատութեան պատմութիւնը, որի պաշտօնեան ու սպասաւորը լինել է ցանկանում նա. վատ է մտածված ու արված։ Այլև բարի եղէք ներողութիւն կրելու և նայելու, թէ մեզանից առաջ ու ձեր օրով կազմված դասացուցակի Ե. դաս.-ում կրօնների պատմութիւն չէ՞ տրված։ Արդ՝ ինչպէս և ինչու համար այն ժամանակ ոչ մի ձայն-ծպտուն չէք հանել ու հիմա ելել յայտարարել էք տուել ի լուր համայն աշխարհի, որ կրօնների պատմութիւնը կրօնական առարկայ չէ և այդ արել է տեսուչը «աչքերը ծածկելու համար»։ Իմ աչքերը ծածկելու, արժ. հայր. մեր թեմ. դպրոցներից ո՞ր մէկում, առէք նոյնիսկ ճեմարանը, աւելի շատ կրօնական առարկայ կայ, քան ձերում։ Երբ վերջին ուս. տարվայ դասացուցակը Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին է ուղարկված, չը գիտէք միթէ որ ձեր կողմից որևէ նկատողութիւն անելն այլևս միանգամայն աւելորդ է։ Լուր, էջմիածին, ունկն դիր և դու, հայ ժողովուրդ, դպրոցում կրօնական առարկաներ չը կամ ասելու յանդգնութիւնն ունի այն հոգաբարձութիւնը, որ թեմ. դպրոցի պաշտօնական անունից «հոգևոր» բառն է հանել և իր բլանկների վրա «Ղարաբաղի Հայոց Թեմական Դպրանոցի Հոգաբարձութիւն» տպագրել տուել. շարունակելն աւելորդ է այլևս։

Շատ հասկանալի պատճառով կրկին ձեզ եմ հարցնում, հ. Եղիշէ. խղճի խայթ չը զգացի՞ք ու ձեր լեզուն կապ չընկա՞ւ, երբ թելադրում էիք, թէ «ազգային առարկաների դասաւանդութիւնը շատ վատթար դրութեան մէջ է եղել», «հայոց լեզուն խիստ կաղել է»։ Ո՞ր անուանի հայերէնագէտ ուսուցիչն է դիմել մեզ, որին դուք ինքներդ կը ցանկանայիք ուսուցիչ ունենալ, և ես հակառակել ու չեմ ցանկացել պաշտօնի կոչել. բացի մեր ունեցած մի զոյգ անուանի հայկաբաններից, ցոյց տուէք մեր հրապարակի վրա եղած հայերէնագէտներին, որոնք աւելի արժանաւոր լինէին, քան իմ երկամեայ պաշտօնավարութեան ընթացքում հրաւիրված հայոց լեզուի երկու ուսուցիչները։ Դուք, որ բազմիցս այս վերջին տարին յատկապէս հայոց լեզուի դասերն էք լսել, ասացէք խնդրեմ, միշտ էլ հիացմունքով չէ՞ք ելել դասարանից և ձեր զարմանքը յայտնել ուսուցչի ցոյց տուած մեծ արդիւնքի վրա. դուք չէի՞ք, որ Զ. դասարանի հայոց լեզուի քննութեան ժամանակ տրտնջում էիք, որ շատ ժլատ թւանշաններ ենք դնում, և սակայն մի հոգի միայն թոյլ թւանշան ստացաւ։ Այն ո՞վ էր, որ քննութեան վերջը հրճուանօք բացագանչեց. «Քանի՜ տարի է այս դպրոցում Խորենացի չէ կարդացվել». ու զարմանում էր, որ աշակերտները կարողանում են այսպէս սիրուն հասկանալ, թարգմանել, վերլուծել... Ի՞նչ անուն կը տաք դուք ինքներդ ձեր տուած այդ «վկայականին», որ հիմնել էք Զ. դասարանից արձակված հայոց լեզուից ամենաթոյլ աշակերտի խնդրից հանած մի քանի սխալների վրա, այն աշակերտի, որ քաղաքային դպրոցից է թեմականն մտել և Ե.-ից հ. լեզուից վերաքննութեամբ է Զ.-րդ անցել։ Իսկ ինչո՞ւ լռում էք Զ.-ի միւս աշակերտների ցոյց տուած առաջադիմութեան մասին. ես իմ գլուխը կը տամ, տէր-հայր, եթէ ներկայումս ցոյց տաք մի այլ ազգային դպրոց, որի աշակերտները մերոնցից հայոց լեզուից աւելի՛ պատրաստութիւն ունենային։ Արդարացի՞ կը լինի արդեօք, արժ. հայր, եթէ ձեր հայերէն լեզուի մէջ ունեցած հմտութիւնը չափեմ այն փաստով, որ տուիք դուք Մարիամեան օրիորդաց դպրոցի Բ. դասարանի աշակերտուհիների քննութեան ժամանակ իմ և շատերի առաջ, ասելով որ «մարդիկ» բառը Ք-ով է գրվում, մինչ աշակերտուհին ուղիղ՝ Կ-ով էր գրել... Ի՞նչ վէճ է, որ հայոց լեզուի ուսուցչին ձեր դպրոցի համար «գիւտ» էիք համարում, նրա մէկ տարվայ մէջ ցոյց տուած արդիւնքի վրա ուղղակի զարմանում, գովել էք նրան նաև բէալական դպրոցի Զ. և Է. դասարանցիների առաջ, բայց երբ մի ապօրէն և անիրաւ վճիռ արդարացնել պէտք է, արձանագրում էք՝ «հայոց լեզուն խիստ կաղել է». ո՞ւր է մարդու արժանապատւութեանը վայել ձեր արդարամտութիւնը։ Դ. դասարանցիք այս տարի են գրաբարն սկսել և յունվարից արդէն Ս. Գիրքն էին կարդում և իրանց դասերը (Ուսումն Ս. Գրոց) գրաբար բնագրի վրա պատրաստում. այն ո՞վ էր, որ այդ առարկայի քննութիւնից յետոյ ուսուցչի ձեռքը իր երկու ափի մէջ առած՝ պինդ սեղմում և գովեստներ էր շռայլում, իսկ այսօր... այդ ինչ է պատահել. ներեցէք, տէր հայր, որ ճշմարտութիւնը պիտի ասեմ. դուք կամ այն ժամանակ էիք կեղծում, կամ այժմ. երկու դէպքում էլ այդ բանը վայել չէ ձեր կոչմանն ու դիրքին։

Աւետիք Տէր-Պօղոսեան

Էջմիածին, 8 օգոստոսի

(Կը շարունակվի)

ԷԼԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

«Ո՞րն է աւելի դատապարտելի... հարկից ստիպված թաղման կարգ կատարե՞լը, թէ... գիտութեամբ կոյր գործիք դառնալը... խարդախութեան» («Մշակ», № 167)։

Կարապետ ք. Մալխասեանց

Պատասխանելով «Թաղում՝ առանց ննջեցեալի» իմ յօդուածին («Մշակ», № 153), հայր Մալխասեանցը յայտնում է այն միտքը, թէ ես հմուտ չեմ քահանայական գիտութիւններին, չունեմ դատողութիւն. բնաւորութիւնս էլ տանելի չէ։

Այդպիսի գիտութիւնների հմտութիւն ու դատողութիւն,—կարող է պատահել որ չունենամ։ Ինչ վերաբերում է բնաւորութեանս, le stile c'est l'homme։

Բայց հայր Մալխասեանցը խօսում է և... դատողութեան մասին, որից, անշուշտ, ինքը շատ ունի։

*) Տես «Մշակ» № 182.

**) Բ. պատրաստականում՝ նահապետների կեանքը, Գ.-ում՝ բարոյականութիւն ըստ Ս. Գրքի առակների եւ Յիսուսի կեանքի նշանաւոր դէպքերի. Ա. դասարանում՝ Հին Ուխտ., Բ.-ում Նոր Ուխտ եւ Դորժք Առաքելոց. Գ.-ում՝ հայոց եկեղեցու պատմութիւնը, Դ.-ում՝ Ուսումն Ս. Գրոց եւ Ե.—Զ. դասարաններում՝ կրօնների պատմութիւն։

[illegible]

մէջ «զաօջնի» Թաղումը:

Ուղիղն ուզում էք...

— Դուք ոչ Թէ պէտք է չափէիք ձեր յանցանքը՝ ուրիշի աւելի մեծ յանցանքի հետ, այլ...

Պէտք է զատվէիք ձեր... խղճի հետ:

Է. Ք. Ն.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՌՈՒՑԻԿ ՄՏՔԵՐ

II

Ողջ կուլտուրական աշխարհը ողբում է այն կորուստների համար, որոնց պատճառեց հրդեհը Բրիւսէլի համաշխարհային ցուցահանդէսում: Մի քանի ժամվայ ընթացքում կրակը լափեց մարդկային հանճարեղ մտքի անգնահատելի արգասիքը, գիտութեան և գեղարուեստի պարծանքն ու զարդը կազմող հռչակաւոր հանճարների երկերը, դեռ չը հաշւած մարդկային զոհերն ու նիւթական ծանր կորուստները:

Իսկ երբ մարդ իմանում է հրդեհի ծագման և նրա ծաւալման պատճառները, երբ պարզվում է, Թէ համաշխարհային ցուցահանդէսը կազմակերպող բելգիական ակցիոներական ընկ. վարչութիւնը ի՜ր սատիճան անփոյթ ու անհոգ կերպով է կառուցել ցուցահանդէսի շինութիւնը, զետեղելով ռեստօրաններն իրանց խոհանոցներով ցուցահանդէսի ամենակարեւոր մասերին կից, որտեղից և հեշտութեամբ ծաւալվել է հրդեհը, մարդ սոսկում է այն մտքից, որ դեռ հիմա էլ մարդկային կեանքը, նրա դարաւոր աշխատանքի պտուղները, գիտութեան, գեղարուեստի միջոցով ձեռք բերված ու տասնեակ տարիներով փայփայված ու պահպանված այլ և այլ երկերը, որոնք ապացոյց են աստուածային կայծի գոյութեան մարդու մէջ, կարող են մի որևէ զառարկ, չնչին պատճառից, իբրև հետևանք մարդու ծայրայեղ անհոգութեան, դառնալ կրակի ճարակ, ընկղմելով մարդկութեան խոր սուգի մէջ: Չէ՞ որ հանճարների և տաղանդների Թողած երկերը, որոնք սփռված են այլ և այլ երկիրների բազմաԹիւ Թանգարաններում և կամ այլ հաստատութիւններում, պատկանում են ողջ մարդկութեան, և նրանց կորուստը զգալի է ամենի համար:

Անշուշտ ամէն բանից վեր պէտք է դասել մարդկային կեանքը: Այս գաղափարից էլ բղխում է մարդասիրութեան վեհ զգացմունքը, որով համակված՝ ամեն մի անհատ պատրաստ է ամէն րոպէ օգնութեան հասնել մի ուրիշին, երբ նրա կեանքին սպառնում է որևէ վտանգ: Եւ մենք տեսնում ենք, որ կուլտուրական ժողովուրդները յանուն [illegible]

միայն մի ժամանակի երևոյթ, այն է՝ պատերազմը և դրանից առաջացած չարիքները:

Բայց չէ՞ որ խոլերան, ժանտախտն և այլ համաճարակները պատերազմներից ոչ պակաս աղէտներ են մարդկութեան համար: Պատերազմները տեղի են ունենում գոնէ մեկուսացած պայմաններում երկրի և ժողովրդի վերաբերեալ, իսկ ի՞նչ մեղք են գործել Իտալիայի և Աւստրիայի ժողովուրդները, որ խոլերան Ռուսաստանից նրանց էլ այցելեց և մինչև իսկ սպառնում է ամբողջ Արևմտեան Եւրոպային:

Ի՞նչ մեզքի համար պէտք է ամենայն հեշտութեամբ կրակի ճարակ դառնային Բրիւսէլի ցուցահանդէսի հազարաւոր տեղացի և օտար այցելուները, որոնք, ինչպէս ասում են, մազից են պրծել:

Հապա մի քանի տասնեակ մարդկային զոհերը, գիտութեան և գեղարուեստի համար անդառնալի կերպով կորած կամ այրված բազմաԹիւ Թանգագին երկերը: Աւելացրէք այդ ամենին նաև նիւթական ծանր կորուստները: Մի խօսքով այս տեսակ աղէտից կամ խոլերայի ու ժանտախտի նման համաճարակներից առաջացած կործաբեր հետևանքները ոչնչով պակաս չեն պատերազմի պատճառած չարիքներից: Պատերազմի գնում են մարդիկ գիտակցաբար, կազմ ու պատրաստ, նախօրօք հաշւի առնելով նրանից առաջացած վնասներն ու կորուստները: Համաճարակները ծնեցնում է մարդկային տգիտութիւնը կամ կուլտուրական յետամնացութիւնը, իսկ հրդեհը հետևանք է մարդկային անհոգութեան, սխալանքի կամ գծուծ հաշիւների: Արդէն ամէնի համար պարզ է, Թէ ինչու խոլերան ու ժանտախտը երևացին մեր հայրենիքում: Նաև հասկանալի է, Թէ ինչու խոլերան ամենայն հեշտութեամբ տարածվեց Հարաւային Իտալիայում, ուր բերին իրանց հետ ռուս ուխտաւորները, որոնք եկել էին Հարաւային Ռուսաստանից ս. Նիկողայոսի տօնին ներկայ լինելու: Նաև յայտնի եղաւ, որ Բրիւսէլի համաշխարհային ցուցահանդէս կազմակերպող ակցիոներական ընկերութիւնը, առաջնորդված գծուծ հաշիւներով, Թոյլ է տալիս ցուցահանդէսի մի քանի բաժինները ծածկել մի ընդհանուր տանիքով և ռեստօրաններն իրանց խոհանոցներով տեղաւորել ցուցահանդէսի ամենակարեւոր մասերում և աւելի ևս մեծ արդիւնք ստանալու համար մինչև իսկ կարգադրում է միանգամայն ամուր փակած պահել ջուր մատակարարող խողովակները, որպէս զի ցուցահանդէսի այցելուներ խմելու ջուր չը գտնեն և ծարաւը յագեցնելու համար պահանջեն ռեստօրաններում այլ և այլ խմիչքեղէն: Շատ հասկանալի է, որ այս ամենը միանգամայն նպաստում է հրդեհի ընդարձակման և լայն չափերով ծաւալման, որ և տեղի ունեցաւ իսկապէս Բրիւսէլի ցուցահանդէսում շնորհիւ միջազգային ելուզակ կողոպտիչների կատարած հրձիգման:

Ի նկատի առնելով վերջին երկու-երեք ամսվայ ընթացքում տեղի ունեցած և դեռ շարունակվող աղէտները, որոնք համամարդկային նշանակութիւն ունեն, միԹէ ժամանակ չէ մտածելու՝ ստեղծելու կամ հիմնելու համար այնպիսի միջազգային հաստատութիւններ, որոնց նպատակը լինէր փրկել մարդկային կեանքը այդպիսի աղէտներից և գիտական-գեղարուեստական գանձերը կրակից:

Մ՞Թէ չէ կարելի հիմնել Կարմիր Խաչի նման մի այլ միջազգային հաստատութիւն, որ նպատակ ունենար փրկել մարդկային կեանքը և կուլտուրական բարիքները այնպիսի աղէտներից, ինչպիսիներ են համաճարակները և հրդեհը: Օրինակ՝ հիմնել մի միջազգային առողջապահական տրիբունալ, որ մշակէր համաճարակների դէմ մաքառման և առողջապահութեան տարրական կանոնների գործադրման պարտադիր մինիմալ պայմանները և առաջարկէր բոլոր պետութիւններին ենթարկվելու վերոյիշեալ միջազգային առողջապահական տրիբունալի պահանջներին յանուն մարդասիրութեան և ընդհանուր մարդկութեան շահերի:

Մ՞Թէ չէ կարելի հիմնել մի միջազգային հաստատութիւն, որ մշակէր մի շարք կանոններ և պայմաններ, Թէ ինչպէս պէտք է կառուցել համաշխարհային ցուցահանդէսների շէնքերը, Թանգարանները կամ այն հաստատութիւնները, որտեղ ժամանակաւորապէս զետեղվում են և կամ ընդ միշտ պահվում են գիտութեան, գեղարուեստի և առ հասարակ մարդկային կուլտուրայի Թանգագին ու անգնահատելի գանձերը:

Վերոյիշեալ հաստատութիւններ իրանց կենտրօնական մարմինները կարող են ունենալ դիցուք Շվէյցարիայում, իսկ ճիւղերը աշխարհիս բոլոր մասերում՝ հետևելու ու հսկելու համար և կամ գործադրել տալու իրանց պահանջները յանուն մարդկութեան և կուլտուրայի:

Այլապէս մենք կամ պէտք է ձեռքներս ծալած նստենք և հետևենք ռուսական առածին՝ пока громъ не грянетъ мужикъ не перекрестится, կամ Թէ կրկնենք Հռոմի պրոֆեսոր-բակտերիոլոգ Սավերիօ Սանա- [illegible]

КОВКАСЕАН ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ

Առ. և Ա. Մ.

„ՆԱՐԶԱՆ" | Սեղանատան | „ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ №20"

Պահանջեցէք ամենուրէք! | Հ վ ր ս ն թ

ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ (աղի-ալկալեան) №№ 4, 4 նոր, 6, 17, 18, 18 բիւվ. 2, 19: ԲԱՏԱԼԻՆԵԱՆ (անփոխարինելի լուծողական): ՍՄԻՐՆՕՎԵԱՆ-ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ (պարունակում է մկնդեղ): ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԼԷՊԵՇԿԱՆԵՐ (վերացնում է տապը): ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԱՂ (փոխարինում է № 17 ջրին): ՀԵՂՈՒԿ ԱԾԽԱԹԹՈՒ, միանգամայն մաքուր, ստացված Կիսլովոդսկի «Նարզանից»:

ՋՐԵՐԻ ԵՒ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏԻՆ—ТИФЛИСЪ, Гановская, № 10.

Ածխաթթւի պատուէրների և մանրամասն նկարագրութիւնների ու պրէյս-կուրանտների համար դիմել՝ Пятигорскъ, Управленіе водъ.

(21, 28) (М. 247323) 949. 2—1

ծում: Մի որևէ սպառնալիք կամ խոլերայի մի քանի դէպք յաճախ հանդիսանում են իբրև երկնային մանանայ, իբրև իսկական մի բարիք: Այն տեսակ սովորութիւնները և այն բնաւորութիւնը, որ մենք ունենք, մեզ միշտ անհրաժեշտ է խթել (пришпорить), որպէսզի մենք սկսենք մի բան անել: Մեզ մօտ տարին 60,000 մարդ է մեռնում տուբերկուլեօզից, և ոչ ոք չէ մտածում դրա մասին: Եւ ահա բաւական է խոլերայի մի դէպք, որպէսզի անմիջապէս խելքի գան. սկսվում է փողոցների և գաւիթների մաքրումը, սաստկանում է կուռ չափ սանիտարական հսկողութիւնը, մինչև իսկ առանձին անհատներ ևս սկսում են ակկուրատ հետևել առողջապահութեան կանոններին: ԵԹէ մեզ մօտ իւրաքանչիւր տարի խոլերայի մի-երկու դէպք պատահի, Իտալիան կը դառնայ զարմանալի երկիր, երկիր անմահների: Խօլերան ինքն ըստ ինքեան վտանգաւոր չէ քաղաքակրԹված երկրի համար» („Рус. Вѣд." № 184):

Բայց միԹէ մարդ դեռ չէ ուզում խրատվել անցեալի դասից և քիչ է համարում այն անԹիւ, անհամար զոհերն և կուլտուրական կորուստները, որ նա ունեցել է մինչև օրս:

Ա. Նազարէթեան

ՀԻՌԱԳԻՐՆԻՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 օգոստոսի

ՊԱՒԼՕԴԱՐ: Սինէլնիկովօ արուարձանում կողոպտել են Պետերբուրգի միջազգային բանկի գործակալութիւնը՝ տանելով 64,000 ր.: Կողոպտման մասնակցելու մէջ կասկածվում են գործակալութեան պահակ-քաղաքապահն ու ծառան, որոնք կալանաւորված են:

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐ: Նահանգական դատարանը Տէմրիւկեան անարխիստների գործի առիթով տաժանակիր աշխատանքների է դատապարտել՝ 1-ին 15 տարով, 4-ին 10 տարով, բանտարկութեան՝ 2-ին $5^1/_2$ տարով, 1-ին $4^1/_2$ տարով: Մեղադրեալներից մէկը մեռել է:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Դատաստանական պալատը անհետևանք է Թողել 12 հրէայ բնակիչների բողոքը, որոնք պատժական օրէնքների 1271 յօղուածի հիման վրա պէտք է աքսորվէին Վէլիկօլուցկի նահանգական գաւառից:

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ: Եալտայի գաւառում անտառի հրդեհը հանգցված է: Այրվել են մասնաւոր սեփականութեան անտառներ 500 դեսեատին տարածութեամբ:

ԲԱԽՉԻՍԱՐԱՅ: Կողոպտված է Կարաիմի սինագօգան: Գողացված իրերի Թւում է հանգուցեալ Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնա կայսրուհու պարգևը՝ մեծ արծաԹեայ Թասը:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ՌՈՒԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 Թ.

(Կուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քԹի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորԹու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—$12^1/_2$—$1^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ի. Ց. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին [illegible]

[illegible]

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—88

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ հիւանդութիւններ:

Ընդունելութիւն ամեն օր { 10—11 ժ. առ. (երեխաների) 5—7 ժ. երեկ. (ըղձաւորների)

Միքայէլեան փող., № 36. Տէլէֆօն № 38

(օ. մ.) 909. 100—59

Թիֆլիսի Զրկիենեանց ս. Կարապետ եկեղեցու համար հարկաւոր է՝ ձայնեղ, հմուտ և համեստ երկրորդ

ՏԻՐԱՑՈՒ

ամսական 14 ր ռոճիկով, բաւարար գանձանակով և մասնաւոր օժանդակութեամբ: Դիմել Գրիգորիս աւ.-քահ. Երզնկեանցին:

966. 1—1

2 ԶԳԵՍՏ 5 Ր. 25 Կ.

Տարածելու նպատակով՝ մենք ուղարկում ենք 12 ր. փոխարէն 5 ր. 25 կօպէկով հետևեալ զգեստացու 2 կտորները. 1) $4^1/_4$ արշ. ֆրանս. տրիկո տղամ. զգեստի համար, շատ ամուր, գործնական և մօդային նկարներով բրդէ կտոր: 2) 8 արշ. կտոր «Անգլէյ», կանանց ամբողջ զգեստի համար, միանգամայն մօդային և գեղեցիկ բրդէ կտոր: Այդպիսի 2 կտոր լաւ տեսակից՝ ուղարկում ենք 5 ր. 75 կ.-ով: Ճանապարհածախսը 55 կ.: Երկու և աւելի զոյգ կտոր բերել տալուց ճանապարհածախսը մեր հաշւին: Ուղարկում ենք պօստով, վերադիր վճ., առանց կանխավճ. և երաշխաւոր., եԹէ չը հաւանվի՝ յետ ենք վերցնում: Պահանջները հասցէագրել. г. Лодзь, № 70, въ фабрику ЗИГМУНТА РОЗЕНТАЛЯ.

ԹղԹակցութիւնները ռուսերէն:

(ա. օ.) (В. 50257) 871. 17—16

Ուղարկում եմ պօստով, վերադիր վճ. և առանց կանխավճարի «Տրիումֆ» շէվիօտի մի ամբողջ կտոր $4^1/_4$ արշ., տղամարդկանց

ԶԳԵՍՏԻ ՀԱՄԱՐ 2 Ր. 75 Կ.

Չը նայած որ շատ էժան է, «ՏՐԻՈՒՄՖ» կտորը բրդից է (ոչ բամբակից) և ունի բոլոր լաւ կտորների յատկութիւնը - միանգամայն ամուր է, գործնական և շքեղ: Գոյները՝ սև, մուգ-կապոյտ, շագանակագոյն, ձիԹագոյն: Ճանապարհածախսը 55 կ.: Նոյնպէս ուղարկում եմ պատրաստի, կարված, միանգամայն գործնական և գեղեցիկ ՊԻՋԱԿ 2 րուբլով տարվայ ամեն սէզօնին մաշելի: Ճանապ. 55 կ.: 2 րուբլով ՇԱԼՎԱՐ ուղարկում եմ պատրաստ, ամուր և գործնական կտորից կարված: Ճանապարհածախսը 35 կ.: Երեք և աւելի կտոր բերել տալուց՝ ճանապարհածախսը իմ հաշւին: Պահանջները հասցէագրել. г. Лодзь, № 70, фабрика ЗИГМУНТА РОЗЕНТАЛЯ.

ԹղԹակցութիւնները ռուսերէն:

(ա. օ.) (В. 50155) 870. 17—16

ՍՂՆԱԽԻ հայոց եկեղեցական երկսեռ դպրոցի համար հարկաւոր է

ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ,

որը ստանձելու է հայոց լեզուի առարկաներից: Տարեկան ռոճիկ 450 ր., բնակարան՝ 2 սենեակից, վառելիք, ջուր և ծառայ: Դիմել մինչև օգոստոսի 25-ը Սղնախի Հոգաբարձութեանը, իսկ 25-ից յետոյ՝ Тифлисъ, Красногорскій пер., № 7, Արամ Յովհաննիսեանցին:

(ա. ռ.) 956. 3—2

2 ԶԳԵՍՏԱՑՈՒ 4 ՌՈՒԲԼՈՎ

Տղամարդկանց հագուստեղէնի շրջանում նորութիւն է «Զէվիօտ Տուրինը»: Այնպիսի էժան գնով՝ ինչպէս 2 րուբ., $4^1/_4$ արշ. կտոր, տղամ. ամբողջ զգեստացու, ոչնչով չէ տարբերվում արշ. 2—3 րուբ. արժեցող կտորից և ունի վերջինիս բոլոր յատկութիւնները, այն է՝ բարձր տես. ամրութիւն, գործնականութիւն և էլեգանտութիւն: Գոյները՝ սև, մուգ-կապոյտ, շագանակագոյն, ձիԹագոյն: Այդպիսի 2 կտորը ուղարկվում է 4 րուբլով, ճանապարհածախսը՝ 70 կ., պօստով, վերադիր վճ., առանց կանխավճ.: 2-ից և աւելի կտոր բերել տալուց՝ ճանապարհածախսը ֆաբրիկայի հաշւին: Առանց ռիսկի, լրիւ երաշխաւոր., եԹէ չը հաւանվի՝ յետ ենք վերցնում: Պահանջները հասցէագրել. въ фабрику шерстяныхъ издѣлій Т-ВА «ЭХО», г. Лодзь, № 70.

ԹղԹակցութիւնները ռուսերէն:

(ա. օ.) (В. 50359) 872. 17—16

Լոյս են տեսել և վաճառվում են

ՆԻԿ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Կենսաբանական ուղղութեամբ կազմված

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

ՄԱՐԴ և ԿԵՆԴԱՆԻ (տարրական մարդակազմ. և կենդանաբանութիւն) 204 երես, 70 կոպ.

ԲՈՅՍ (տարրական բուսաբանութիւն) 128 երես 50 կոպ.

Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ», «Կենտրօնական», «Գիր» և «Փարոս» գրավաճառանոցները կամ կազմողին հետևեալ հասցէով՝ Кочубеевскій переулокъ, 13.

Վաճառվում են նաև

Վիլհէլմ Բէօլշէ.—«ՄԱՐԴՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ», գերմ. Թարգմ. Նիկ. Սարգսեան, գինը 40 կոպ.

Նիկ. Սարգսեան.—«ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԳՈՅՆԵՐԸ» գինը 15 կոպ.

(օ. մ.) 889. 10—9

Լոյս են տեսել և վաճառվում են

ԱՐՏԱՇԷՍ ԱԲԵՂԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

(փոխադրած ըստ Իվանովի և Կրուբերի)

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ:

Մասն Ա.—Բնական աշխարհագրութիւն. Կովկաս և սահմանակից երկիրներ: 4-րդ և մասամբ 3-րդ տարվայ դասընԹաց (Նոր ծրագրով—հայրենագիտութիւն) 1909 Թ., 2-րդ տպ., գինն է 60 կոպ.:

Մասն Բ.—Ասիա, Աֆրիկա, Ամերիկա և Աւստրալիա: 5-րդ տարվայ դասընԹաց: 1910 Թ., 2-րդ (նոր) տպ., գինն է 65 կոպ.:

Մասն Գ.—Եւրոպա: 6-րդ տարվայ դասընԹաց (մամուլի տակ է և լոյս կը տեսնի մինչև օգոստ. 25-ը): Գինը՝ մօտ 65 կոպ. (բազմաԹիւ պատկերներով):

Պահեստը՝ «Գիր» գրավաճառանոց (Тифлисъ, Вельяминовская, 7).

(Հ. Հ.) 915. 6—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Արշակ Չիլինկարեանի եւ Տիգրան Ռաշմաճեանի

ԴԱՍԸՆԿԵՐ Բ. ՏԱՐԻ

Մէջ ընդ մէջ կան ձեռագիր յօդուածներ արտագրութեան եւ ուղղագրական որոշ կանոնների համար:

ԿԱԶՄԱԾ 60 ԿՈՊԷԿ

ԴԱՍԸՆԿԵՐ Ա. տարի (այբբենարան-ընԹերցարան)

ԿԱԶՄԱԾ 50 ԿՈՊԷԿ

Պահեստը «Գուտտենբերգ» գրախանութում, Թիֆլիս. գումարով առնողներին զեղջ $20^0/_0$, գրավաճառներին զեղջ $25^0/_0$:

(Ե. Հ.) 938. 8—2

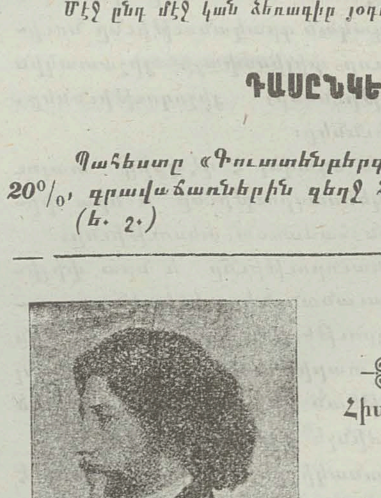

ՀԻՊՆՕՏԻԶՄ

ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ

Հիպնօտիզմը բնական ձիրք չէ: Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան:

Հիպնօտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, ոչքան ուտել խմելը:

Հիպնօտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուղղէ մոլորութիւններն ու վատ բարքերը:

Հիպնօզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են:

Սովորեցէք հիպնօզացնելու արուեստը: Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և այդ սքանչելի ոյժի միջնորդութեամբ դարմանեցէք հիւանդութիւններ, տուէք ապշեցուցիչ ցուցահանդէսներ Թատրօններում կամ մասնաւոր սրահներում և դարձէք պրոֆէսիօնալ հիպնօտիստ:

Սովորելու ծախքը շատ չնչին է:

[illegible]

ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ. [illegible] Ամերիկ. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago, Ill. U. S. A.

(Ե. Հ.) 689. 100—22